

ASÚPRA adv., prep., s.f. I. A d v. și p r e p. (În opoziți
cu j o s , d e d e s u b t) Sus, peste, pe.

1. A d v. (Întărit de prep. d e , arată un raport lo-
cal). Sus. Stelele de-asupra, pe lunca părăsită, Luceau ca niște
candeli aprinse p'un mormânt. ALEXANDRESCU, M.25. Fie talazuri
în astă lume, El (suvenirul) pe de-asupra zboară voios. ALECSAN-
DRI, P.II 45., cf. CREANGA, A.64. Au și început a curge furnicile...,
unele pe sub pământ, altele pe de-asupra. id. P.264. Ca să trecem
prin pădure, e peste poate; noi însă să ne silim dac'om putea să
sărim pe de-asupra. ISPIRESCU, L.6. Când eu de-desupt, când el
de-asupra ! ZANNE, P.II 535. E x p r. p r o v. Cârțița pă subt
pământ umblă, dar urma i se cunoaște de-asupra, pe pământ. ZANNE,
P.I 399. / (Cu funcțiune a d j e c t i v a l ă , rar) De(din) sus.
Ridicați cătră sprânceane, Ceale mai de-asupra geane. BARAC, A.49/
18. / F i g. În sens moral) Superior. Voința bună easte mai pe
de-asupra. BIBLIA (1688), pr.6/31. / L o c. p r e p. Din sus de,
la o oarecare înălțime față de... Icona... ce iaste asupra dverei..
CUV.D.BATR. I 195/20. N'ai văzut-o zburând asupra capului tău ?
MARCOVICI, C.61/21, cf. 17/11, 21/2. Sprincele /erau/ rădicate cu
disproporție d'asupra ochilor. C.NEGRUZZI, I 16. Gloria te puse
l'atâta înălțime, Cât n'aveai tu de-asupra-ți ș'alătura pe nime !
ALECSANDRI, P.III 253. În mijlocul acelei ferice splendoare...,
apar în maiestate, De-asupra de grămadă, vizirul și muftiul. id. ib.
377. Un cer de stele de-desupt, De-asupră-i cer de stele : Părea
un fulger ne'nterupt Rătăcitor prin ele. EMINESCU, P.275. Am să
zbor : În înaltul ceriului, Văzduhul pământului, Pe de-asupra codri-
lor, Peste vârful munților. CREANGA, P.220. Calul se urcă repede
ca săgeata, până cam d'asupra. ei. ISPIRESCU, L.6. Soarele e
de-asupra amiazului. ODOBESCU, III 16. Țățaca Leona și-a zbătut
genele de-asupra ochilor săi mirați. SADOVEANU, N.F.43. Pe de-a-
supra ochilor, Trasă-i peana corbilor ; Pe din jos de ochișori,

Rumeorii obrăjori. JARNÍK-BÂRSEANU, D.136. E x p r . (Învechit)

A sta de-asupra cuiva = a-i fi superior. Trei bărbați sta de-
=====
asupra lui. BIBLIA (1688), 11².

2. (C a l o c . p r e p . indică o situație și o miș-
care) Peste. Vidra nu putine făclii topise asupra cărților fi-
losofesti. CANTEMIR. IST.39. Un vis fantastic veni și-și puse
asupră-mi negrele sale aripi. C.NEGRUZZI, I 60. Să aruncăm dar o
ochire asupra trecutului... BALCESCU, M.V.5. Ursitoarele întin-
se/ră /pedeapda aceasta și asupra împărăției. ISPIRESCU, L.102.
E x p r . (Învechit) A sta asupra unui lucru = a stării (să se facă).
=====
Toderășco... și Ureche Vornicul sta asupra aceștii nunte, să se
facă. M.COSTIN, LET.I 284/28.

3. A d v . și l o c . p r e p . Peste tot, pe toată în-
tinderea, la (peste) suprafața. Piperul e negru și îl pun deasupra
bilafului. ZANNE, P.IV 75. Banul muncit plutește deasupra apei.
ib.V 33. E x p r . A ieși (a scoate sau a scăpe pe cineva) de-
===== =====
asupra (apei sau a nevoilor) = a învinge, în cele din urmă, toate
===== =====
pedicile, a ieși biruitor din lupta cu greutățile vieții. De- a-
cum suntem scăpați de-asupra nevoii. CREANGĂ, P.124. Pre mierla
/tradiția populară o arată / ... compătimitoare pentru pușorii cu-
cului..., dându-și toată silința... de a-i crește..., până ce-i
mărișori și scoși de-asupra nevoii! MARIAN, O.I 288. Dreptatea
iese ca untdelemnul d'asupra apei. ZANNE, P.V 284. / Pe dinafară,
la suprafață exterioară, Ceia ce fac bani răi, argintu-l fac de
arama și numai că ce-l spoesc de-asupra cu argint. PRAV.MOLD. 40₁.
Pe de-asupra-i cu suman, Dar pe trup are caftan. ALECSANDRI, P.P.
202. Pe d'asupra frumos, Și'n lăuntru găunos. ZANNE, P.I 215; II
564. / (În acumulări de prep.) Pe din afară, după exterior, după
înfățișare. Se învățase... el, șiretul, a le alege așa, de pe de-
asupra. CREANGĂ, P.167. Pe dumiata te vād de pe de-asupra că ești
ceva mare și fruntaș. SBIERA, P.123. / Pe din afară, (pe) de rost,

de-a rostul. Nu știe lecția pe de-asupra ! / În mod superficial, în treacăt, ușurel. COSTINESCU, cf. CIHAC, I 19. / (Cu funcțiune a d j e c t i v a l ă, precedat de prep. d e) Superior. Ca un îmbrăcământ de de-asupra vei învăli pre îns/i 7. DOSOFTEIU, ap. HEM. 1927. / Superficial. Învățătura, cea pe deasupra este otravă. MARCOVICI, D. 217/6.

4. A d v. și l o c. p r e p. (Indică o poziție) Peste ceva sau cineva. Maica își ia ziuă bună de la socri și se suie deasupra saltelelor, în fundul căruții. CREANGĂ, P. 117. Legă o piatră /de funie / și puse căciula d'asupra ei. ISPIRESCU, L. 89. / (S u b s t a n t i v a t) Partea cea mai de sus, vârful, culmea unui lucru. Măsoară-mi bine o găleată de mere și mai pune pe deasupra (= pe vârful grămezii de mere) vreo două pere. / E x p r .
Pe de-asupra = în afară de preț, măsură, cantitatea etc. convenită
=====
sau stabilită mai dinainte, mai mult decât fusese vorba, încă, mai, și, peste (asta). Prăpădi..., cât ai bate în palme, tot ce câștigase, și moștenirea de la tată-său pe de-asupra. C. NEGROZZI, I 81. Veneau... câte cu un picior frânt... și acesta le era câștig pe deasupra. CREANGĂ, A. 26, Moșul săi era un om foarte bogat; avea de toate câte le căutai, și pe de-asupra mai avea încă și o turmă de oi. MARIAN, SE. II 96. Marșcută de la vamă, Taie-un puiu și ne făzeamă; cându-i trece pe la noi, Pentru unu't'om da doi, Pe de-asupra buze moi. JARNÍK-BRSEANU, D. 395. / (Rar, neobișnuit; comparativ) Mai mult decât atâta, ce e mai mult... Ca și Engel, el nu observă că Severinul și Craiova formau un singur și același Banat al Oltului. Mai pe de-asupra. HASDEU, I. C. 74.

5. (Învechit, indică un raport local, de suprapunere) Pe {ceva). Să-s/i 7 leapede /omul / de de-asupra sa tarul păcatelor. VARLAAM, C. 85₂. Descărcând de de-asupra-s/i 7 acea multă avuție... DOSOFTEIU, V. S. 246₂. Se învoeșia toată țara de acea veste, unde

se rădica acea nevoie de asupra țării. NECULCE, LET.II 290/18.
Acest rău obicei să-l rădicăm de asupra țării. URICARIUL, V 249/6
Carul credinței, asupra căruia vom să intrăm în raiu. BIBLIA,
 (1688). pr. 4/11. Domnul, după altă podoabă de îmbrăcăminte ce
pune asupra sa, se îmbracă și cu haina cea împărătească, ce se
chiamă cabaniță. GHEORGACHI, LET.III 290/6. /Lui Romil/ îi
cade capul asupra pieptului. BELDIMAN, N.P.I 135/14. Să analo-
ghisiți asupra lor (să repartizați între ei) banii ce s'ar cu-
veni. URICARIUL, V 185/10. Asupra unei nădejdi deșarte zidim fe-
ricirea noastră. MARCOVICI, C.30/8. (La acesta din urmă, proba-
 bil franțuzism, ca și în exemplul) Eu n'am asupra-mi nici bani
de cheltueală. DRĂGHICI, R.6/11. E x p r . (Azi, frecvent) A lua
 (ceva) asupra sa, sau a-și lua asupra, (învechit, asupra sufl-
 =====
 tului sau capului său) = a se însărcina cu ceva și a primi răs-
 =====
 punderea pentru ceva, a lua pe seama sa (ceva). Antioh-Vodă au
luat asupra lui și n'au primit să... întorcă /zahareaua/. NE-
 CULCE, LET.II 286/14. Au luat asupra sufletului lui că nu vor
avea nici o nevoie. id.id.311/4. Să ia boierii asupra capetelor
sale această grijă. MUSTE, ib.III 18/7. Meziltii ce vor lua trea-
ba ținerii menzilorilor asupra, să dea de la sine 500 lei pe an.
 URICARIUL, III 4. Gospodinele... vor lua asupra-le această îngri-
jire a casei. I.IONESCU, C.11/26. Să îplinească slujba ce și-o
luase asupra. ISPIRESCU, L.17. Aveam asupra mea un depozit, a ur-
mat lucrătorul. SADOVEANU, N.F.185. Nu mai luă, și tu, asupra-ți
toate câte se spun despre noi. / (O construcție veche remarcabilă)
Să se știe că, având eu multă giudecată pentru niște țigani și
stând dumniulul mijlocitor de ni-am dezbătut giudecata și făcându-
mi dumnealui și ispisoc domnesc, luându-mă asupra de toată chel-
tueala (luând asupra sa toată cheltueala ce mă privea pe mine), eu
cu altă n'am avut cu ce multămi dumisale, ce ... i-am dat... un
copil de țigan. URICARIUL, XXI 386/5. / (învechit) A avea asupra =
 =====
 a avea la activul său, a putea numi al său. N'am, asupra nice uh

lucru bun. DOSOFTEIU, V.S.133₂.

II. L o c. p r e p.

1. (După verbe care exprimă o domnie, o stăpânire, sau o superioritate arată persoana sau obiectul asupra căruia se întinde puterea, stăpânirea etc.) Peste. Împăratul... îi deade putere asupra a tot creștinul. DOSOFTEIU, V.S. 35₂. Că dzua Domnului Sava oft vine asupra tot ocarnicul și trufașul și asupra a tot suitul. id. ap. HEM.193. Te rânduim pe dumne/a /ta asupra acestei trebi. URICARIUL, XI 231. Pe... soare, tu mi-l vei îngădui multă vreme să împărătească măreț asupra universului. MARCOVICI, C.19/17. Patima aceea..., Dobândind asupra noastră putere covârșitoare, Varsă în sânge otravă. KONAKI, P.280. Dar Români nu vor pacea, nu vor trista umilintă Ce asupră-le aduce un necinșitor tractat. ALEXANDRESCU, M.21. Temperatura avu pururea o deosebită influență asupra fizicului meu. C.NEGRUZZI, I 57. Nic'a lui Costache ... nu mai avea stăpânine asupra mea. CREANGA, A.7. Drepturile Împăratului asupra coroanei ungare. SLAVICI, în JAHRESBER. X 610. Numai dragostea ce am asupra domniei tale mă poate răscumpăra. SADOVEANU, F.J.II 334. Numai așa îl putem scăpa de urgia care-i asupra lui. id.N.F.37. Dühring... a tras concluzia că... prima violență a omului asupra altui om, a dus la nașterea sclaviei. M.ROSENTHAL, CON.9. Naționalizarea a retezat ghiarele pe care capitaliștii le țineau încleștate asupra fabricilor și muncitorilor. RUSSU, ÎNPR.13. E x p r. (Invechit) A sta a-=====
supra cuiva să... = a fi în puterea, în căderea, de competența cui-=====
va, să... Stă asupra giudețului să să isprăvească, de vor fi mărturiile bune, sau de nu vor fi. PRAV.MOLD. 78₁.

2. (După verbe care exprimă o cugetare sau o înfățișare a gândului arată persoana sau obiectul despre care gândim, vorbim etc.) Despre, în privința..., cu privire la. Soarele apăsa greu asupra creștetului. V.ROM.S.II nr.11,1950. Un împărat extra-
oarecare neavând nici un fecior..., Prin rugăciuni și postire Dum-

nezeu l-a ascultat. Şi după a lui dorine cu un prunc l-a mângăiat... Atât de mult împăratul asupra lui tremura, cât străşnici tot palatul, nu cumva a-l supăra. PANN, P.V.II 5/22. Dacă a scăpa ţi-i voia, de stâncile fioroase în care îşi sfarmă mândrul gândurile lăcomose Asupra a mii de ceriuri..., Fereşte-mă de-a-ţi da ochii în cercetări îngâmfate. KONAKI, P.259. Chibzuindu-te adânc asupra relelor..., întreabă-te: pierdut-am oare tot ? MARCOVICI, D.14/25. Ţi era ciudă / a asculta o mulţime de căpetenii a/le Campanieni /lor, fîlindu-se asupra ştiinţei. BELDIMAN, N.P.I 86/8. Pricina care-l îngrozise era închipuirea lui asupra acestor semne. DRĂGHICI, R.156/3. Iată aceea ce ne va lămuri asupra misterioasei drame... C.NEGRUZZI, I 45. Medita asupra unui cuvânt. EMINESCU, N.41. Ai voit, amice, să citesc... cartea... şi, după cetire, să-mi şi dau părerea asupra-i. ODOBESCU, III 9. Trebue să ne informăm cât mai repede asupra datelor istorice legate de soarta păturii intelectuale ruse. URSAN, I.7. Grea pedeapsă va cădea asupra voastră. DUMITRIU, B.F.11. Vorbea... întepat, simţind asupra sa privirea domnişoarei Vorvoreanu. id.ib.58. Oprea se aplecă asupra cobzei. PAS, L.I 8. Acestea sunt cele două concepţii asupra relaţiilor între popoare - concepţia lagărului democratic ... şi concepţia asupra lagărului anti-democratic. GHEORGHIU DEJ, R.P.9. Reforma monetară a fost o nouă demonstraţie a covârşitoare superiorităţi a regimului socialist asupra celui capitalist. id.ib.12. Socot că este necesar să ne oprim în mod deosebit asupra îndatoririlor pe care le avem faţă de armată. id.ib.23.

4. (Exprimă un raport de timp) în legătură cu, spre, către, aproape de (un moment al zilei), al anului, al veacului, al vieţii etc.). Au priceput Barnovschi-vodă peirea sa; cu câteva zile înainte a cădere în închisoare, scrisăse o carte la maică-sa aice în teară, care carte pren cuvintele lui s'au cunoscut că era asupra morţii acea scrisoare. M.COSTIN, LET.I 268/13. Diata surdului şi a

mutului... și a celui ce iaste asupra dării sufletului...PRĂVILA
 (1814), 130/10. Nu voesc a săvârși povestirea prin o așa înfri-
coșată întâmplare, tocmai asupra somnului. DRĂGHICI, R.106/15.
Casele sânt bune, curate acum, asupra Paștilor. IORGA, N.R.B.
 63. Și o venit asupra nopții. MARIAN, D.243. Sânta Vinere... au
venit (ca) să te pedepsească, că te-ai apucat de spălat cămeșile
asupra zilei ei. SBIERA, P.310. / În timpul când (tocmai se în-
tâmplă ceva). Mitropolitul sărută crucea cea din mâna domnului...
asupra căria sărutări îndată se face mare sănlâc, cu slobozirea
tunurilor. GHEORGACHI, LET.III 313/9. Îl opri asupra voroavei.
 MINEIUL (1776) 102². E x p r. A fi asupra unui lucru = a fi toc-
 mai gata de a se apuca de ceva. Sosesc... olăcari la Șerimbeiu
/cu porunca:7 ori unde l-ar agiunge, într'acel loc, să lase
toate, măcar de ar fi și asupra vreunii trebi, și îndată să
purcează înapoi. M.COSTIN, LET.I 322/25. Eram tocmai asupra me-
sei, când a venit el eram gata de a ne așeza la masă.

III. În legătură cu direcția unei acțiuni verbale.

1. (După verbe care exprimă o năvală, năpustire, lovire etc.) Spre, pe, peste, în. Slobozireă asupră-le,, gadine cumplite.
 DOSOFTEIU, V.S.138₁. Vișuri sfâșietoare au năvălit asupra simți-
rilor mele. MARCOVICI, C. 7/8. Luând o săgeată au tras asupra
lui Robinson. DRĂGHICI, R.168/2. Ursul se repezise asupră-i. O-
 DOBESCU, III 48. Se năpusti asupra ei un lup. ISPIRESCU, L.16.
Apucă orice vede și asupra mea repede. TEODORESCU, P.P.274.

2. (Mișcarea asupra cuiva sau a ceva se face cu inten-
 ție dușmănoasă) împotriva (în)contra... Ioan Cantacuzino au oș-
tit asopra Ghinovezilor. BIBLIA (1688) pr.7/3. Biruire asupră de
vrăjmaș. DOSOFTEIU, V.S. pr. 5/30. cf. NECULCE, LET.II 337/2.
/Părinții de la Nichea / s'au adunat asopra celor ce păgâneaste
besearica a sluji idolilor o făcea . MINEIUL (1776), 69 1/4. În-

cepușe și războiul asupra Bulgarilor. E.VĂCĂRESCUL, IST. 252.
Avea nădejde că Ungurii îl vor apăra asupra Cumanilor. P.MAIOR,
IST. 98/8. Триумфъ надъ кинѣзъскыя Врѣмъши тоѣ, într-un sfat,
Asupra mea s'o'narmat. KONAKI, P.184. Pavel, apostolul, ... mai
înainte era luptător asupra lui Hristos. DRAGHICI, R.94/26. Trium-
ful științei asupra naturii. BALTESCU, M.V,3. îi ajutase asupra
protivnicilor. ISPIRESCU, L.51.. Începură bătăie groaznică asupra
cătanelor. RETEGANUL, P.II 74. E x p r. (multe învechite) A fi
 (sau a sta, ceva cuiva asupra = a apăsa ceva pe cineva, a veni ceva
cuiva asupra = a veni (ceva rău) peste cineva pe neașteptate, a că-
dea ceva cuiva asupra = a cădea ca o pacoste pe capul cuiva, a se
scula asupra cuiva = a ataca pe cineva, a se revolta contra cuiva.
Vom răbda răul ce ne va veni asupra. DOSOFTEIU, V.S.942. Să sculă
noaptea asupra oaspelui și-l ucisă. id.ib.1172. Și-au părăsit
părinții și frații... de s'au dus printr'alte țări, și unii s'au
făcut oameni răi și tâlhari de mare nevoie ce le era asupra, că nu
mai avea de ce se... apuca. N.COSTIN, ap.HEM.1925. Potoleaște vifo-
rul ce-mi stă asupra. MINEIUL (1776), 198 1/1. Se temea împărăția
de oastea rusească, ... ca să nu treacă fără de veste, să-i vie a-
supră-i. E.KOGĂLNICEANU, LET.III 268/38. Am mai luat... ughi 6,
de m'am plătit de un Turc, de ce mi-a căzut asupra. MSS.(a.1622)
ap.HEM.1924. Toate râgealurile s'au sculatără în picere asupra îm-
păratului. GORJAN, H.IV 22 6. / (Complinit, în mod pleonastic prin
î m p o t r i v ă) Au zis cum să fiu făcut 24 de capete asupra
Măriei Tale împotriva. ANTIM, P.XXVI. / (Rar, la scriitorii mai
vechi, întărit de prep. d e). Dumnezeu încă nu-și plinise certa-
rea de-asupra țării. N.COSTIN, LET. I A 104/4. Polonia... stânji-
ni războiul Nemților, de-asupra Muscalilor. E.VĂCĂRESCUL, IST.
282. / F i g. (După cuvinte care exprimă un sentiment răuvoitor,
mânie, pizmă, ură etc.) în contra, împotriva. Las... asupra mea
pizmasii mânia să-și împlă. DOSOFTEIU, PS.25. Vrăjmăgia și răutatea
ce are bărbatul asupra muieri-și... PRAV.MOLD.82 .
2 S'au burzuluiit

asupra Moscului. NECULCE, LET.III 423/21. Foarte s'au scârbit
asupra vizirului. E.KOGALNICEANU, LET.III 276/8. Iscodeau... in-
trigi unul asupra altuia. URICARIUL, I 127. Aveau o ură feroasă
împotriva nobililor și mai ales asupra familiei Batoresților. BAL-
CESCU, M.V.338. Din romanțul Ameliei, luase cea mai mare antipatie
asupra lui Mansfeld. C, NEGRUZZI, I 73. Nicu : Cum ți-a plăcut /la
teatru / ? - Tinca : Am râs foarte mult.-Nicu : Am auzit că s'a
mâniat un comisar asupra autorului. ALECSANDRI, T.307. Destul ai
violentat asupra tatălui meu ! EMINESCU, N.7. Se hotărî să-și răz-
bune asupra împăratului. ISPIRESCU, L.31. Vor avea cugete rele a-
supra lui. SBIERA, P.85. Mai multe /voci /izbuciră... asupra cuiva
nevăzut. DUMITRIU, B.F.81. Moșu-tău Haralambie ieșise din sat, iar
înfricoșarea lui priveghia asupra ciocoilor. SADOVEANU, N.F. 28.
Aicea să nu rămâi singur, să nu vie asupra ta ~~zgripsorul~~ zgripsorul.
id.ib.32. Nu ți-i rușine, măi Niculăieș, să caști asupra mea plis-
cul ? id.ib.100. Propaganda imperialistă încearcă ... să arunce a-
supra... /țărilor democratice /vina pentru scindarea în două a Euro-
pei. GHEORGHIU-DEJ, R.P.8.

3. (Mișcarea în spre cineva sau ceva nu se face cu gând
 dușmănos) Către, spre, în direcția, înspre... Răutatea toată asupra-
mi se strânge. DOSOFTEIU, V.S.ap.HEM.1929. Tigru... curge asupra
Asăriei /i /, Eufratu... curge asupra Indiei MSS. (sec,XVIII) ap.
GCR.II 61/35. Apartamentele nevestei lui, despărțite într'un capăt
de da asupra grădinii... C.NEGRUZZI, I 73. Scroafa, cum vede pe moș-
neag că vine asupra ei..., o rupe la fugă. CREANGA, P.75. / (După
verbe care exprimă îndreptarea privirii spre ~~ceva~~ cineva sau ceva)
La, spre, către. Să nu cauți asupra nesilniciei norodului acestuia.
BIBLIA (1688), 133¹. După mulțimea îndurărilor tale caută asupra mea.
ANTIM, P.52. Asupra nemărginirii tale ochii mei sânt pironiți. MAR-
COVICI, C. 9/11. Aruncându-și ochii asupra maică-sa, au văzut-o...
moartă. DRAGHICI, R. 27/24. Spânul răpede își atingește privirile
asupra lui Harap Alb. CREANGA, P.233. Așa strălucea, de orbea pe

cei ce se uitau asupra dîngilor. ISPIRESCU, L.38. Apoi /boierii/ întorceau privirile... asupra câmpiei. DUMITRIU, B.F.5. (Țăranii) aruncau... o privire fugară asupra oamenilor cu paltoane îmblănite. id.ib.5. Tătaca Leona s'a holbat asupra mea. SADOVEANU, N.F.7. / F i g. (După cuvinte care exprimă un sentiment binevoitor, iubire, laudă etc.) Către, spre, față de... /Avea/ mare dragoste asupra legii creștinești. E.KOHALNICEANU, LET.III 259/18. Al meu asupra-mi amor. PANN, E.IV. 141/9. Se întoarce pe urmă cu milostivire asupra greșitului. MARCOVICI, D.150/28. Să se îndure asupra-le și să nu-i pună în primejdie. BALCESCU, M.V.349. Prinse dragoste asupra unui unei fete. ISPIRESCU, L.117.

IV. (Învechit) Indică o depășire, o trecere peste un anumit nivel.

1. (Întărit de prep. d e sau p r e) Dincolo de, mai presus de... Și-îrema se înalță asupra de ceriu. CUV.D.BATR.II 121. (p r e m a i s u s u CORESI,PS.).

2. F i g. (Exprimă un raport de grad) Mai mult (decât atât sau decât ceva), peste, Asupra de putere = supra. ANON.CAR. Asupra de aceea, voi întoarce fața mea în aleanul vostru. CUV.D. BATR. 8/14. Au iubit Dumnezeu asupra de tot. ib.II 225. / (Precedat de m a i) Mai asupra de cât tot/î / pizmașii miei mă feciu ocară. DOSOFTEIU, ap.HEM.1925. Mai asupra de cumu-ți este puterea și agoni dăta, să nu cheltuești. CĂRARE SPRE SCURT (1865), ap.GCR.131/7. / (Și azi) Cu asupra de măsură = mai mult (decât era de așteptat sau se cuvenea), din cale afară, afară din cale, peste măsură; cu belșug, cu prisosință. Cumplita prințipeasă puseasă în lucrare răsplătirea aceasta, cu asupra de măsură. BELDIMAN, N.P. I 174/10. Fericit mă simt atuncea, cu asupra de măsură. EMINESCU, P.188. Duce-vă-ți pe loc de-i spuneti, să le-aducă băntură, și-i plătesc eu cât o face, cu asupra de măsură. IOSIF, P.63. / (Eliptic) azi rar) Cu asupra =

cu dobânda, cu prisosință, cu vârf, mai mult (de cât se cuvenea), și mai și, de tot. Mulți bogăți sânt ca aciaia, și încă mai cu asupră (= și încă și mai bogăți). VARLAAM, C.331₁. Pentru aceeaia șerbul tău... ține /judeațele tale /, pentru să ia cu asupră plă-tă din mila ta. DOSOFTEIU, PS.59. Toate asupra lui i-au venit, încă și mai cu asupră. MAG.IST.III 361/4. Fiind răniți prea cu asupră (= prea de tot)... MINEIUL (1776), 86¹ l. Și-au răsplătit cu asupră de pre Ursache. MUSTE, LET.III 13/21. Slujbașii cu a-supră-i silea de împlinea mai mult de cât avea poruncă. DIONISIE, C.189. Dar mai mult și cu asupra s'a veselit Areti. PANN, E.II, 157/13. Ginerele se supără mai cu asupra decât toți. ISPIRESCU, L. 258.

3. (Învechit) Camătă, uzură.cf. a s u p r e a l ă. Și... soădzu de calea lui asuprași bielșuigu. PSAL.SCH.168, cf. CORESI, PS.142.

/Și : asúpre adv.pre./

- Din lat.pop. ad și supra.

ASUPRALUARE s. . (Învechit) Avaritiie, zgârcenie, cupidita-te, lăcomie de bani. Și cu asuprăluare (h l ă p i e N.TESTAMENT, 1648, l ă c o m i e BIBLIA 1688), cu menciuroase cuvente, voi vă vor scumpire. COD.VOR.169/1-2. /Pl.-luări./

ASUPRAVENÍ vb.IV. (Învechit) A se întâmpla, a da peste ceva. Ceriul s'a clăti și pământul s'a legăna din urzăturile sale pentru mâniaia urgiei domnului Savaoft, în dzua aceeaia în carea va supraveni mânia lui. DOSOFTEIU, ap.HEM.1931. /Prez.ind. asupravin./

Și : supraveni vb.IV.ib./

- Cuvânt creat de Dosofteiu din asupra și veni după lat. super-venire.

ASUPRE adv., prep. v. asupra.
=====

ASUPREALA s.f. (Des în limba veche) Apăsare, încălcare a drepturilor cuiva, împilare. avea~~s~~ asupreală multă și strâmbătăți greale... de cătră o samă de boiari. MOXA, 371/38. Nepu-
tând trăi, de asupreală altor neamuri... N.COSTIN, LET. I 56/21.
/ Nedreptate. Mamonul învață să apucăm... cu strâmbul și cu a-
supreală. VARLAAM, C. 228₁. Un dirigătoriu nu este datoriu să
asculte pre domnul țării, să murcească sau să spânzure pre neș-
tine, cunoscând el că nu-i vinovat și iaste lucru cu asupreală
aciaea aciaea
~~aciaa~~ muncă sau ~~aciaa~~ moarte. PRAV.MOLD.152₂. Intr'ambe părțile
mai mult fățărnicie decât omenie, sau mai mult asupreală decât
dreaptă socoteală s'ar face. CANTEMIR? ISP.33. / (Învechit, în
superstiții) Prigonire, rele, primejdie. Gonești asuprealele dra-
cilor. MINEIUL (1776), 86². Ţoamenii cearcă cu descântece să
scape de / asupreală / dracilor, strigoilor... / CALENDARIU (1844)
63/22. Binecuvântează și turma dobitoacelor..., și le'nmulțește
și le'ntărește... și le izbăvește de toată asupreală diavolului...
și de tot sfatul Satanei. AGHIASMATAR (1851), ap. TEODORESCU, P.P.
384. / Cămătărie. Camătă = dobândă cu asupreală. ȘAPTE TAINE (1644)
ap. HEM.1931. Nici o asupreală să nu facă Turcii la cumpărături.
DIONISIE, C.231. / Năpaste. LB. S'au făcut asupreală, ce să arzi-
dzice au căzut năpaste. PRAV-MOLD.ap.HEM.1933. / Pl.-preli. /

- Derivat dela asupri cu suf.-eală.
=====

ASUPRELNIC, -Ă adj. (Formațiune literară de pe la sfârșitul
secol.XVIII, învechită azi) Asupritor, apăsător, chinuitor. Se
pricinuie strâmbătate și asuprelnică supărare (a.1776). URICARIUL,
XIX 313, cf. IV 22/21.

- Derivat dela asupreală cu suf.-nic.
=====

ASUPRI vb.IV. Tr a n s. l. A apăsa pe nedreptăți, pe cineva mai slab, a opri pe un om sau o clasă socială, a împila. Va prea asupra cu camăta. PRAV.MOLD.88₂. Nu pre toți într'un chip asuprește neputința și miselătatea. VARLAAM, C. 316₁, cf.MOXA, ap.HEM.1934. Țobitoacele 7 să nu le asuprim peste măsură. DRĂGHICI, R.99/29. Cei mai avuți asupresc pre cei mai săraci. I.IONESCU, M.159, cf.146. Țmpăratul 7 nu supără întru nimic pe popor și nu asuprea pe văduvă, nici pe sirman. ISPIRESCU, L.393. Baba Dochia avea și o noră, pe care o asuprea foarte tare. MARIAN, SE.II 97. Țemeia se teme 7 să nu... rămâie ... stearpă și din cauza aceasta apoi să fie nu numai certată și asuprită de bărbatul său, ci chiar și bătută. id.NA.5. Mândru bărbat și serios. Nu te asuprește ? SADOVEANU, N.F.82. M'au închis, m'au asuprit, m'au judecat și m'au condamnat iar. id.ib. Proprietarii se zoresc pretutdineni să-i asuprească din nou pe iloții pământului. PAS, L.I 38. Statul burghézo-moșieresc asuprea poporul muncitor în folosul unei mici minorități de exploatatori. TEH.GEORGESCU, RAIONAREA 8. Nu poate fi liber un popor care asuprește alte popoare. V.LUCA, CUV.31. Eu nu asupresc pe nimeni, cum asuprești tu țara ! RETEGANUL, P.I 9. / (Rar) A chinui. Vorbeam c'un june prieten de astă supărăcioasă boală... ce asuprește pre bietii Ieșani. C.NEGRUZZI, I 198. / A învinovăți pe cineva pe nedrept, a năpăstui, a calomnia. DICT. / (Invechit) A sili, a forța, a constrânge. Asuprește =cogo. ANON.CAR. Țnoi 7 spre aceasta Țclintire de pace și vărsare de sânge 7 sântem asupriți. N.COSTIN, LET.II 168. Vandalii... fiind asupriți de foame... s'au tras cătră Ghermanii carii astăzi îi chemăm Franchi. CANTEMIR, HR.76. Și alte pricini vor fi fost carile să fi asuprit pe Aurelian deodată a deșerta Dachia. id.ib. 216. Însă noi nu asuprim pe cineva... să crează. id.ib.218.

2. (Invechit) A pune vârf (la ceva), a mări, a exagera, a încornora (un fapt). Cuvintele lupului de-a-fir-a-păr povesti și încă de cât era, cu oxiiile, variile minciunilor le mai asupra.

CANTEMIR, IST.98.

3. (Învechit) A cădea (fără de veste) asupra
cuiiva, (deci) a ataca fără de veste, a surprinde printr'un atac.
Cadan i-au asuprit fără de veste și pre mulți au tăiat. ȘINCAI,
HR.I 261/6. Poți cu mare lesnire a-i trage în râpele acealea,
acolo îi vei aștepta, cu mare statornicie și vei lovi și în
vreamea aceasta Dabinienii miei îi vor asupri cu săgețile lor,
cu suliteleși cu stâncile ceale de piatră ce vor prăvăli asupra
lor. BELDIMAN, N.P.I 140/14.

/Prez.ind. asupresc. /

- Derivat dela asupra.
=====

ASUPRICIUNE s.f.(Învechit) Asuprire, asupreală, împi-
lare. Ale trupului asupriciuni și cametele și mândria cestii
lumi și nohta ei cade-i-se să le lase. CORESI, ap.HEM.1936. Și
dezlegi voroava năpăstiloru și asupreciunile drăcești le gonești
PARACLIS(1639), 8 No 12. Multe răutăți și asupriciuni... făcea
țării. MAG.IST.II 202/23. /M.-ciuni. / Și:asupreciune s.f. /
=====

- Derivat dela asupri cu suf.-iciune.
=====

ASUPRIRE s.f. 1. Faptul de-a asupri, de-a nedreptăți
(pe cimeva); jaf, mîncătorie (în administrație, în împărțirea
dreptății), sarcină nedreaptă, apăsare din partea celor mari
cătreci mici (COSTINESCU), împilare, oprinare. Să mă ierte...
pentru asupririle ce le-am făcut. URICARIUL, XI 354. Țara geme
subt asuprirea Tomgei. C.NEGRUZZI, I 138,cf.275. Odată cu micșo-
rarea continuă a numărului de magnați ai capitalului... crește
masa de mizerie, de asupriri... dar și revolta clasei muncitoare.
MARX, C. 674. Republica noastră populară este un instrument de

apărare a poporului muncitor împotriva oricărei asupriri. GHEORGHIU-DEJ, R.P.19. Statul nu mai poate fi privit... drept unealtă de... asuprire a celor ce muncesc. id.ib.37. Revoluția socialistă /este / chemată să nimicească... orice asuprire națională. V.LUCA CL.MS.5. Oportuniștii șovinști justificau asuprirea națiunilor de altă culoare și altă limbă. id.ib.19. Naționalitățile conlocuitoare... au dus o luptă consecventă... împotriva asupririi naționale. id.CUV.13. Între țările capitaliste... domină concurența ,asuprirea și exploatarea. id.ib.20. Tinerii comuniști luptau... împotriva regimului de asuprire burghezo-mosierească. AL.MOCHIOROȘ, EPIS.5. Râleev... cântă... ura clocotitoare împotriva asupririi și tiraniei regimului țarist. SCÂNTEIA, 1951, nr. 2178. / (Rar, neobișnuit) Supărare. /Robinson / au priceput asuprirea ce au făcut părinților săi. DRĂGHICI, R.38/14. / Chin, tortură. Asupririle morții. MARCOVICI, C.44/3.

2. Calomnie, năpăstuire. POLIZU, DDRF.,HE M.

/Pl.-priri. /

- Abstract verbal al lui asupri.

=====

ASUPRÍT s.n. = asuprire. Asupritul celor nevoiași.

- Abstract verbal al lui asupri.

=====

ASUPRÍT, -Ă adj. 1. Apăsător, încărcat cu o greutate (prea) mare, (f i g.) mai mare, de cât e drept, oprimat, împilat, nedreptățit. Zeastrele ce să cade să dea cela ce au făcut silă feței cei asupriți... PRAV.MOLD.111₂. Se invită oamenii cei cu strămbătăți asupriți, de apuca unul pre altul, strigând : "haide la divan!" N.COSTIN, ap.HEM.1936. Pe nășalii răstignită.... cu... podoabe de-ale lumii asuprită, Fața ta pare că râde. KONAKI, ap.HEM.1937. / (S u b s t a n t i v a t) (Cu înțeles pasiv, în opoziție

cu a s u p r i t o r u l, cu sens activ) Asupriții și impilații -
atât de mulți la număr - ar fi pierdut...un... apărător. C.NEGRUZZI,
I 244,cf.JIPESCU, ap.HEM.1938. între lucrătorii... dela Pașcani...
am înțeles chemarea la luptă a tuturor asupriților lumii. SADOVEANU,
N.F.120. Ecoul lumii, fierbinte... a trezit asupriții muncitori și
tărani. DEȘLIU, G.57. Proletariatul rus a ridicat deasupra lumii
întregi... steagul eliberării tuturor exploataților și asupriților.
ANA PAUKER, 23 AUG.6./ (Învechit,uneori ca termen juridic) Silit,
constrâns (la ceva), fără voie. De a lui bună voie, de nime nevoit,
nici asuprit, au vândut a lui dreaptă ocină și moșie. ACT.(1591)
ap.HEM.1937../ Forțat, prin mijloace artificiale. Se îndeamnă...
slobozirea cea asuprită, a mistuelii și a udului. PISCUPESCU, O.
210/12.

2. (Învechit) Exagerat, excesiv, care trece peste măsura
 cuvenită. Să fugim amu de beție și de mănecare asuprită. CORESI, ap.
HEM.1937. Da Turcii banii cu dnbânzi asuprite, de întrecea până la
un an sau doi dobânda pe capete. DIONISIE, C.163.

- Participiul lui asupri cu valoare de adjectiv.

ASUPRITOR,-OARE adj.,s.m.și f. l. A d j. Care asuprește (pe
 cei mai slabi, pe cei mai mici), apăsător. Frica va să zică pornire
asupritoare carea înspăimântează pre omul cinstit. PRAVILA (1814),
38/1..Frica lui Romil, a barbarului asupritoriu. BELDIMAN, N.P.
180/201 (Învechit) Pricină asupritoare = forță majoră. Nu fietecui
iaste dat jăratie a mânca...,ales când pricina asupritoare lip-
seaste. CANTEMIR, ap.HEM.1938. Partide/le / comuniste... conduceau
lupta pentru eliberarea de jugul exploatatator și asupritor al capita-
lismului. ANA PAUKER, CUV.8. Armatele imperialiștilor au călcat în
tările părăsite de hitlerişti ca ocupante și asupritoare. V.LUCA,

CUV.8.

2. S u b s t. Apăsător. împilător. Va cunoaște cel
asuprit că-l va ucide asuprașorii. PRAV.MOLD. ~~xxx383~~ 662. La-
comii, apucătorii, asuprașorii, VARLAAM, C.383₁. Un asuprașoriu
ce giură strâmb... DOSOFTEIU, V.S.116₂. cf.C.19/6. Ajungând a
fi om învățat... să nu fii asuprașor al sărmanilor. SADOVEANU,
N.F.30. Dacă se înfrățește armata cu norodul, atuncea merge în
spulber clasa asuprașorilor. id.ib.108. Asuprașorii sunt a-
supriți. E negația negației. ENGELS, A.219. / Acești domni
vor suferi un eșec rușinos... o spun toți cei care luptă împo-
triva asuprașorilor. ANA PAUKER, DEM.POP.15. Forțele de luptă
care mocneau în sânul țărânimii noastre au porțit răscoala îm-
potriva asuprașorilor. id.23 AUG.6. / Mâncător, jefuitor, care
prin puterea ce are nedreptățește, jăfuește, apasă, asupraște
pe alții. COSTINESCU. / Năpăstuitor, calomniator. LB.

Și : (învechit și dial.) asuprașoriu adj.m .,s.m. 7
=====

--Derivat dela asupraș cu suf. -(i)tor.
=====

ASUPRIȚURA s.f. (învechit) asuprașire, oprinare. Beția și
cămătnicia și asuprașitura și toate alalte păcate. CORESI? ap.HEM.
1938. / Chin, caznă. Că de asuprașitura trudei călugărești ce să
asuprașia, nice părul nu-i putia criăște. DOSOFTEIU, V.S.II 19₂.

Pl.--turi. 7

- Derivat dela asupraș cu suf. ,-ură.
=====

ASURISIT, -A adj. (învechit) Uscat, slab. RF.I 82. Săpând
să îngroape pre alt mort temătoriu de dumnezeu lângă acel legat

(afurisit de arhireu) , l-au aflat cu totul asurisit, COD.FUSSC.
132/10.

- Derivat probabil dela 'don (la Pape adij.
Hepites)).

ASURZEALA s.f. (Rar) = asurzire. Leac de asurzeala ure-
chilor. PISCUPESCU, O.324/5. /Pl.-zeli. 7

- Derivat dela asurzi cu suf, -eală.

ASURZI vb.IV. l. I n t r a n s. și (invechit) r e f l.)
A-și pierde auzul, a deveni surd. Au asurdzit d'imbe urechile.
DOSOFTEIU, V.S.126₂. Măi, Michiduță, când oiu chiui eu, ai să
asurzești. CREANGĂ, P.54. Și-asurzește, Și-amuțește. MARIAN, V.
47. Asurzește-te. BIBLIA (1688) 229¹. Și-ți voiu lega limba și
te vei asurzi. ib.535².

2. T r a n s. (= f a c t.) A lua auzul, a face surd;
f i g. a zăpăci, a ameți pe cineva. Asurzește pre oameni, spuiind
și ceale ce sânt și ceale ce nu sânt. ȚICHINDEAL, F.203/1. Să ne
ferim de întâlnirea lui, dacă nu vrem să ne asurzească. C.NE-
GRUZZI, I 238. Taci, măi omule, că asurzești boierii. ALECSANDRI?
T.554. Nu te lasă inima să taci; asurzești lumea cu țărăniile
tale. CREANGĂ, A.71. Nu voia să asculte nici la păsările ^{ce} ce ci-
ribeau, de /te/ asurzea. ISPIRESCU, L.58. Și-l asurzise zgomo-
tul ce se făcea în acel oraș. id.136. Ți se asurzeau urechile de
PAS, L.I 144 / (Pleonastic)
răcnetele surugiilor. ~~RASPIRESCU~~ De urechi m'au asurzit. TEO-
DORESCU, P.P.381.

/Prez.ind. asurzesc și (rar) asurd ALECSANDRI, ap.
HEM.1940 7.

- Derivat dela surd cu pre.-a.

ASURZIE s.f. = surzenie. PAMFILE, A.235. Pl.-zii.

- Derivat dela asurzi cu suf.-ie.

ASURZIME s.f. (Rar) Faptul de a fi surd, surzie, surzenie. LB., PONTBRIANT, CIHAC.

- Derivat dela asurzi cu suf.-ime.

ASURZIRE s.f. Faptul de a asurzi sau de a fi surd, asurzire, surzenie. Trăia retras din cauza asurzirii, Pl.ziri.

- Abstract verbal al lui asurzi.

ASURZIT, -A adj. Fără auz, surd. (Pleonastic) De urechi asurzită. MARIAN, V.123.

- Participiul lui asurzi cu valoare de adjectiv.

ASURZITÓR, -OÁRE adj. Care asurzeste, care amețeste. Auzul se resimte de vibrații asurzitoare. ALECSANDRI, P.III 84. Un zgomot asurzitor. DDRF. / (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) Asurzitor Crucea cu țigăre ucigătoare se învârte. BENIUC, V.123. Strigă asurzitor de tare. / Și: (învechit și dial.) asurzitoriu adj. 7

- Derivat dela asurzi cu suf.-(i)tor.

ASURZITÓRA s.f. (Rar) = asurzire. ANON.CAR.

- Derivat dela asurzi cu suf.-itură.

ASVÂNTĂ vb.I. v. a zvânta.
=====

ASVÂRLI vb.IV v. azvârli.
=====

AT s.m. (Învechit și regional, în poezia pop.) Cal bun, cal turcesc, cal (și mai ales armăsar) de călărie, armăsar C.V.III 6.; cal dobrogean (PASCULESCU, L.P.346.) I-au ieșit domnul înainte..., cu mare alaiu, și..., vrând să se sărute cu agasi de pe cei, s'au tulburat ații lor și, sculându-se ații în două picioare, au lunecat calul domnului. E.KOGĂLNICEANU, LET.III 218./35. Au venit la Iași Casim-aga.. , căruia mare prieteșug i-au arătat domnul, și el asijderea, trăgând și un at (cal de sea) domnului peșchiși. id.ib.227/17. Un om au vrut să vândă o mazgă (=catâroaică)... în loc de cal, adăogând că tatăl său nu fost măgariu, ci hat (=cal turcesc). TICHINDEAL, F.160/18. Cu trei hate la coșare, Puși dela vinerea-mare. Pe grăunțe și pe sare. TEODORESCU, P.P.611. Nu ți-e hatul de vânzare, Să-ți dăm galbeni și parale ? id.ib.613. Văd pe Stanca Mogoșanca, În carătă zugrăvită... Împrejur stăteau lerați Șapte pușori de hați, Să-i dea Stanca pe la frați. POP.,ap.HEM.2029. Mult puțin ce căpătă, Tot pe el și pe-at punea. POP.,ap.HEM.2030. /Pl.-ați. / și : hat s.m.și n. (hați și hate.) /

- Din turc. at .
===

ĂȚĂ s.f. l. (De obicei la sg.) Tort subțire (de in,câ- nepă, bumbac) răsucit, formând un fir lung pentru cusut. De unde a luat Adam și Eva ac și ață, de a cusut frunzele de smochin ? C. NEGRUZZI, I 13.La mâncare mămăliga... se taie cu o ață de cânepă. HEM.2078. La sfântu'Macarie... organizează... cel mai îmbelșugat

praznic din ținut cu sarmale... legate cu ață. SADOVEANU, N.F.
 40. O gospodină cumpără un mosorel du ață. PAS, L.I 136. Băgaiu
mâna'n punga chingii, Găsii ața mămăligii. TEODORESCU, P.P.333.
Să stai toată ziua'n prag, Cu ața băgată'n ac. DOINE, 10. /F i g
Spocele se'nșiră ca măregelele pe ață. EMINESCU, P.231. Zile în-
șirate cu ață. ZANNE, P.I 24. E x p r. Cusut cu ață albă = a)
 =====
 lucru nelalocul lui, nesigur, pe care nu se poate pune bază,
 neserios.b) care sare în ochi, de care (înțeles tainic) îți poți
 da seama imediat. Acest "unde ești?" prea e cusut cu ață albă.
 DELAVRAMCEA, ap.TDRG. Istoria asta e cusută cu ață albă = se pri-
 cepe taina. PAMFILE, J.II. 9 =Despre fragilitatea vieții) Viață,
viață cusută cu ață. / (Relativ la subțirimea firului de ață)
 A nu întinde ața = a nu întrece măsura. Nu întinde ața să se
 =====
rupă. C.NEGRUZZI, I 251, cf. ZANNE, P.III 8. A se ținea sau a sta
 =====
 (numai) într'un fir de (sau într'o) ață = abia a se mai ținea,
 =====
 a fi aproape de pierzanie. ZANNE, P.III 12. A omului viață...
Se ține'ntr'un fir de ață și se rupe gând când n'ai. PANN, P.V.
 II 89/8. Viața ce abia se mai ține într'o ață. DELAVRANCEA ap.
 HEM.2079. / A fi cu serpar de ață = a fi sărac. (Serparul se
 face, de obicei, de piele). ZANNE, P.III 372. Cf.Exclamația :
Lume , lume și viață, Brăcinar de ață ! ZANNE, P.I 216. / (Cu
 aluzie la puțină valoare a unui fir de ață) Un fir sau un capăt
 =====
de ață = cel mai mic lucru, ceva neînsemnat, foarte mic sau
 =====
foarte puțin, un lucru de nimica. Nici cât un fir de ață. Nu-ți
dăm prin gură să tragi. PANN, P.V.III 96/5. Numai văru-mieu...,
fecior de gospodar cinstit, nu luase nici un capăt de ață. CREAN-
GĂ, A.99. Socotiți c'a văzut de la unchiu-său vreodată măcar un
firicel de ață ? RADULESCU-NIGER, ap.TDRG. Până'ntr'un (sau la
 =====
un) capăt) de ață = tot, până la cel mai mic rest. Au încărcat
 =====
și bucate și vinul și grâul, până'ntr'un cap de ață, de au lăsat
numai peatră sacă. N.COSTIN, ap.HEM.2080. Au jăcuit tot, până
la un cap de ață. NECULCE, LET.II 229/30. / A spune (sau a poves-
 =====

ti) din fir până'n ață = de-a fir a păr, cu toate amănuntele
fi povesti... din fir până'n ață. GORJAN, H.II 190. fi spuse
tot, din fir până'n ață. ISPIRESCU, L.106. Să spue din fir
până'n ață. ȘEZ. III 232. Nu face ața cât fața = mai mare da-
raua decât ocaua, folos puțin și trudă multă. PAMFILE, J.II
 (Despre o îmbrăcăminte roasă, jerpelită) Mai mult ață decât
față = ros, de i se vede ața de la urzeala stofii. Din câlcăie
până'na cap, haina lui mai mult ață decât față. PANN, ap.HEM.
 2079. / Mai scumpă ața decât fața, se spune despre un obiect
de îmbrăcăminte, lucru, faptă, a cărei realizare costă mai
scump decât stofa. A-l trage (pe cineva) ața spre (sau la ceva),
a se apropia de (sau spre) ceva, mânat par'că de o forță tainică,
în mod irezistibil. Unde-l trage pe el ața Ca să-și mai petreacă
viața... PANN, P.V.I Du-te, băiete, dacă te trage ața
la moarte. ISPIRESCU, L.193. Gazda se sili în toate chipurile
să-l oprească de la această /h/otărîre... Fu peste putință.Îi
trăgea ața la rele. id.ib.280. A rămâne cu ața mămăligii = a ră-
mânea sărac lipit (pământului), a nu mai avea nimic. ZANNE, P.
 III 611. (În superstiții) Ața vieții = a) firul vieții, viața.
Se va milostivi... a.... tăia ața vieții. MARCOVICI, C.101/11 ;
 b) sfârșitul vieții, moartea. /Pe copii/ îi muncesc peste toa-
tă puterea ... lor, până li se stinge lucrarea minții e tot și
vin la ața vieții ! și mor cei mai mulți. PISCUPESCU, 0.9/10.
Viață legată cu ață = viață de om sărac sau bătrân, subredă,
care nu durează mult. / (Argou milit.) (Cu aluzie la tresa albă
de ne epolet sau dela prescurtarea ad-ție) Ofițer de ață = ofi-
țer de administrație sau intendentă; ațist. IORDAN, LRA 182. Un
ofițer de administrație, dintre acei pentru care s'a admis titu-
latura curentă de "ofițer de ață". M.SADOVEANU, ALAS, 15.XI.1933,
 1,6. / P. e x t. Specialitatea militară, "amă" administrației
 sau indentenței. Ai făcut la ață (la serviciile de administrație).
Urmează la școala de ață. / Șir (de mărgele). Un ghirdar de măr-

găritar în 6 ață. URICARIUL, XI 225. / (La pl.) Soiuri diferite de ață, bucățele de ață ((peior), sărențe. Care de care mai chipos și mai îmbrăcat, de se târan ațele și curgeau oghialele de pe dânsii. CREANGĂ, P.249.

2. Orice fir asemănător la aspect cu ața: Fir de paianjen. Muștele oale moarte și spânzurate pe ațele păianjenilor. ȘEZ.VI 7. / Fibră extrasă din tulpina unei plante. Inul sămănat des nu face ramuri și toate ațele din lăor sânt lungi. I.IONESCU, C.43/26. / Robii / târau în picioare opinci ori zdrențe legate cu ață de tei. SADOVEANU, Z.C.232. / Fir care se desprinde de pe păstaia plantelor leguminoase (fasole, mazăre) când încep să îmbătrânească. Fasolea era bună dar avea ață, / Fibră din carne din poame. Ață în carne, în poame, BARCIANU./ (Despre zeama de varză sau de castraveți) Are sau a căpătat ață, se zice când nu se pritocește regulat, astfel încât devine băloasă și se întinde. TDRG. / (Pop.) Ața limbii = membrană formată din îndoitura mucoasă sublinguală, așezată în mijlocul părții inferioare a limbii, cu rolul de a opri unele mișcări în sus și în afară. / Ața bûricului = cordonul ombilical./ Ața cuțitului (a coasei etc.) = firul de oțel care se desface de pe ascuțișul cuțitului (al coasei etc.) prin continuă ascuțire. LM. A bate /coasa / după felurite/le / vârtoșimi a/le / aței ei. I.IONESCU, C.112/18. A scoate ața cuțitului = a ascuți bine un cuțit. TDRG. / (Poetic) Dără subțire ca un fir de ață. Prin ușa veche și crăpată, deslușii câteva ațe de lumină în odaia alăturată. DUNĂREANU, CH.119. În lăuntru cafenelii, ațe de fum se ridicau în tavanul murdar. id.ib.47. Sângele i se adunase în sprânceană și o ață i se scursesese spre colțul gurii. DUMITRIU, B.F.53.

3. Orice fir, fibră sau tort răsucit, indiferent de grosime, sfoară, frânghie, funie, Nici se vor clăti țăruii cortului ei... nici ațele lui nu se vor rumpe. BIBLIA (1688), ap.TDRG. Boierii au tăiat ațele cortului asupra lui Ștefan-vodă și acolo, cu multe rane pătrunzându-l, l-au omorât. URECHE, LET.I 175/2.

(Ironie la adresa celor înfumurați.) Domnule cu boii de ață. ZANNE, P.IV 352. / (Tes.) Ațele itelor = sforile cu care se leagă itele de scripeți; sfori de scripeți, legăturile duritelor. DAME, T.135. / O parte a sucalei. id. ib. 140. / O Parte a urzitoarei. id. ib. 141. / Fiecare din legăturile opincilor, nojiță, tărsână. Scotând o piele de porc sălbatec... și croind câte-o păreche de opinci..., le-a îngruzit frumos și a petrecut câte-o păreche de ață neagră de păr de cal prin cele nojițe. CREANGA, A.25, Opincile se leagă de picior cu niște ață (=ate) făcută de păr din coadă sau coamă de cal negru, sau păr de capră neagră, pe care, răsucindu-l, țărani îl împletesc și aceștia se cheamă ață neagră negre la opinci. HEM. 2077. Am o funia lungă, lungă, îngrădesc o poiată și-o zahată, și mai rămâne-o bucată ? (Ața de la opinci). SEZ. I 27. / Funia cu care se trage clopotul (p. ext.) tragerea clopotului. Pentru 9 ceas, 2 ațe; derept vecernie, 4 ațe; pavecernița cea mică, 3 ațe. PRAVILA GOVORA (a. 1640 ap. TDRG. / Ața zidarului (învechit ziditorului) = sfoara de care e atârnat un plumb, servind de indicator al direcției verticale. În mâna lui era ață de ziditori. BIBLIA (1688) 564^l. / E x p r. Ca pe ață = a) drept de tot, în linie dreaptă. ZANNE, P, III 14. Tot copaciul... ca cum pre ață de-adreptul... ar fi fost puși. CANTEMIR, IST. 126. Tot locul înluntru pre ață de-atocma atocmat era, id. ib. 127. b) foarte bine. / L o c. a d v. (După un verb de mișcare) Ață (la) = drept, direct la... Acea măiestrită șosea... se'ntinde ață până la bariera Ploieștilor. ODOBESCU, I 375. Merge dracul... ață la mănăstirea sfântului părinte. RETEGANUL, II 65. / A me'e ață = a merge drept la țintă. FRANCU-CANDREA, M. 97. Fata... își luă hăinuțele și zeleti pe nesimțite din curte, ținând ață la babă. MERA, B. 186.

4. (Regional) Fitul, feștilă. ALRM. II/I h. 379.

5. C o m p u s e : (Bot.) ața-apei = a) (Philonitis fontana sau Minium fontanum) Mușchiu din familia bartramiaceelor, înalt de 4-10 cm.; crește în tufe dese, de o loare verde gălbue pe malul pâraelor, năstiniilor și pe stânci umede. PANȚU, PL2.; b) =mătasea

broaștei. id.ib.
=====

ată-de mare = a) (Bot.) (Ruppia rostellata) Plantă a-
cuatică, cu tulpină și frunze filiforme și flori verzui; creș-
te cufundată în ape limpezi sărate. PANTU, PL2, cf. ENC. AGR.; b)
(Iht.) (Nerophtis ophidion teres). Peștișor marin, cu corpul
filiform. BĂCESCU, P.20.

/Pl. ațe și (învechit și dial.) ată./

- Din lat. acia.
=====

ATAC¹ s.n. v. iatac.
=====

ATAC² s.n. l. (Mil.) Mișcare ofensivă împotriva unui inamic,
cu scopul de a-l goni și doborî; ofensivă, Cf. a s a l t. A
urmări pre dușman..., A se lupta cu dînsul... E... vrednicie
a celui ce comandă... oastea... Tu nu știi ce este atacul și a-
saltul. C.NEGRUZZI, II 193. Locotenent colonel Sergiu Voinescu,
în fruntea dorobanților de Iași și Vaslui, duse trupele de atac
cu un avânt eroic. *ZAMFIRESCU, R.235. /Copiii de țigani/ se
țineau de capul vostru..., încercând în grup mai mare, câte un
atac direct. PAS, Z.I 108. Până'n seară trebuie să dăm atacul. BE-
NIUC, V.52. Vine atacul ! id.ib.118. Țara noastră a fost folosită
... drept bază de operațiuni pentru atacul direct împotriva...
/Uniunii Sovietice/. GHEORGHIU-DEJ, R.P.20. Speranța că atacul
lor mișelesc va putea provoca prăbușirea U.R.S.S.... a fost spul-
berată. V.LUCA, CL.M.8. Statul de democrație populară are misiu-
nea să asigure... apărarea cuceririlor poporului nostru.... împo-
triva atacurilor dușmanilor. TEOH.GEORGESCU, RAIONAREA, 14. Uni-
tățile armatei populare coreene au respins cu succes atacurile
inversunate ale intervențiștilor anglo-americani. SCÂNTEIA,

1951, nr. 2178. / (În sport și la unele jocuri) Mișcarea de ~~z~~ începere a jocului sau a unei etape; inițiativă continuă. /

F i g. Luare de atitudine hotărâtă, combativă față de o stare de fapt; critică aspră. Atacul la formele sociale, revolta... erau de ajuns pentru ca Eminescu să fie calificat... ca socialist. IBRAILEANU, SP. CR. 205. / (Jur.) Cale de atac v. c a l e (5). / (Rar, în limbajul pretentios al orășenilor incultți) Atingere (a cinstei cuiva), ofensă, insultă. Vai de mine, jupân Dumitrache, adică gândești că am vrut pentru ca să-ți fac un atac ? îmi pare rău ! CARAGIALE, T. II 6.

2. (Med. pop.) Criză, șoc, acces. Atac de friguri. POLIZU Apoplexie, congestie, cerebrală; criză acută a unei boli de inimă. cf. c o l a p s. Fugi să nu te mai vadă Eftimița, că o dai în atac. GALACTION, O. I 77. / Tuberculoză pulmonară, ftizie, oftică. Borsul crud, băut pe nemâncate, este bun pentru atac. POP, ap. ZANNE, P. IX 276. A murit de atac. DDRF.

3. (Tehn.) Gen de transmisie, de legătură între mașina motoare și mașina de acționat sau între mașina generatoare și motorul acționat de ea; antrenare. LEX. TEHN.

[Pl. atacuri.]

- N. din fr. attaque.
=====

ATACĂ vb. I. T r a n s. l. (Mil.) A porni la asalt, a lua ofensiva contra unui inamic, a asalta. Împăratul Teodosie-cel-mare..., cufundă în apă un număr însemnat din micile luntri în care Goții veneau noaptea decindea, ca să-i atace flota de pe malul stâng al Dunării. ODOBESCU, III 636. Ați văzut cum au atacat vagonul cu arestați ? DUMITRUKU, B. F. 86. / A sări asupra cuiva (spre a-l lovi). L-au atacat mișelește. / F i g. A lua atitudine hotărâtă și a trece la acțiune contra unei situații existente, contra unei persoane etc. (F i g.) Deodată, când se opri-

se o clipă ca să atace stânca sub alt unghiu auzi un glas. V.ROM. S.IV nr.12,1950. Se întreprinse publicarea unei foi literare... /Guvernul/ luând drept pretext o nevinovată poveste, sub cuvânt că atacăm religiunea, suprimă foaia. C.NEGRUZZI, I 334.

A ataca persoana, sentimentele sau credințele cuiva, sau pe cineva în sentimentele și credințele sale. A ataca răul. / (F a m .)

A cere (cuiva) o sumă de bani sau un lucru, fără intenția precizată a restituirii. Te atac c'un pol. VLAMHUȚA, ap.TDRG. Te atac c'o țigară. / (Complementul e un lucru (sau un fel) de mâncare) A se repezi, a începe să mănânce; a se da la... "-... Da'după pește, la ce crezi că mă dau ? - Poti "ataca" niște momite.

2. A zdruncina, a ruina, a distruge. Musturarea cugetului, pomenirea păcatului său, i-au atacat sănătatea. C.NEGRUZZI, I 54. / A roade, a strica, a distruge. Filoxera atacă vița de vie. Tinctura de iod atacă țesuturile organice. / (La pasiv; despre oameni) A fi atins de tuberculoză. Acum nu mai rămăsese nici o în-
doială că pieptul său era atacat. C.NEGRUZZI, II 154 / R e f 1.

(=p a s.) A se ataca (la plămâni)= a se îmbolnăvi de tuberculoză pulmonară. / (Jur.) (Adesea în expr.) A ataca în justiție (un act
o hotărâre etc.) = a se plânge la o autoritate (judecătorească sau administrativă) împotriva unui act (juridic, judiciar, administrativ etc.), cerând anularea sau modificarea lui. Dar dacă a
făcut un testament pe care eu nu-l cunosc ? Il vom ataca în jus-
tiție. DUMITRIU, B.F.151. A atacat cu apel sentința tribunalului
civil. E x p r. (Despre un act) A ataca (prin înscriere) în fals
a pretinde (în justiție) că actul e fals și a cere să se tragă
consecințele legale. Cf. a s e î n s c r i e î n f a l s.

Oricine are drept de a cere de la păstrătorii registrelor stării civile extracte din acele registre. Extractele date conform registrelor și legalizate... vor fi crezute, pe cât timp ele nu vor fi atacate prin inscripțiune de fals. HAMANGIU, C.C.21. / (Fam., despre o afirmație, o susținere) A contesta cu tărie, a pretinde cu

hotărîre că este fals, inexact.

3. (Franțuzism) (Despre un subiect, o lucrare) A se apuca de..., a aborda, a provoca o discuție în jurul... Am încetat să mai atac cu ea problema libertății de spirit. IBRAILEANU, A.101. Cartea semnată de Olga Djigurda.../a/ fost foarte apreciată în lumea cititorilor din Uniunea Sovietică prin originalitatea temei pe care o atacă. CONTEMPORANUL, S II 1948.nr.108, 12/5. /Despre o bucată de muzică) A începe execuția ei.

4. (Tehn.) (Despre o mașină sau o piesă de mașină). A transmite mișcarea, a antrena în mișcare, a acționa. Cf. a t a c (3). Fiecare motor atacă un inversor central comun... Inversorul central atacă boghiurile motoare. / (Sp.) Deși cucoșteau pârția. nu toți studenții români au atacat în acest fel și au pierdut deseori timp. Sina SP.POP.1951, nr.1814. Cine a atacat în acest punct pe pârția din stânga... a câștigat secunde... id.ib.29. Postnicova a atacat prima și a câștigat cursa. id.ib. 1,51

/Prez.ind. atac. / Și : atacă vb.I. (atac) IORDAN, LRA.

21. 7

ATACĂ vb.I v. ataca.
=====

ATACABIL, -A adj. Care poate fi atacat, de atacat. Acuzatul a adus argumente atacabile.

- N. după fr. attaquable.
=====

ATACABILITATE s.f. (Rar) Faptul de a fi atacabil.

- Derivat dela atacabil cu suf. -itate.
=====

ATACĂNT, -Ă adj. (Franțuzism) Care atacă; care vrea să dea o lovitură. / (S u b s t a n t i v a t.) (În unele sporturi) Jucător însărcinat cu susținerea atacului. Barta, unul din cei mai în formă atacanți, este lovit și nu va putea juca azi. SP&POP. 1950, nr. 1790. Când un atacant are pucul și face o incursiune. id. 1951, nr. 1814. Hocheiștii cehoslovaci nu mai fac diferență între atacanți și fundași, pentru simplul motiv că toată lumea face ofensiva sau întreaga echipă intră în atac. id. ib. Cf. î n a i n - t a ș .

ATACĂRE s.f. Acțiunea de a ataca. Atacarea unui fort. Atacarea sănătății. / (Franțuzism, rar) Faptul de a se apuca (de un subiect, de o lucrare cu mintea), abordare (a unui subiect). Ce-i drept, problema este foarte vastă și pentru atacarea ei cineva trebuie să fie înarmat cu cunoștințe întinse. G. MURGOCI, SĂM. VI 295. / Pl.-cări. 7

- Abstract verbal al lui ataca.
=====

ATACĂT, -A adj. 1. Care a fost sau este atacat. Nu puteai face un pas fără ~~axxi~~ să fii observat și atacat de ei. DUMITRIU, B.F. 81. Atacat din două părți... imperialismul va trebui să înțeleagă că e condamnat la pieire. ANA PAUKER, CUV. 10. Trupa atacată a luptat cu eroism. / (S u b s t.) La care atacatul răspunde. ALAS. S XI, 1936, 4/7

2. (Med., despre oameni) Bolnav de plămâni, tuberculos, atins de tuberculoză, ofticos. Ea crede că aș fi atacat și când o sărăt se teme. BACOVIA, O. 101. Se spune că e atacat și-și drămuia, cu mare sgârcenie vorba. CIAUȘANU, R. SCUT. 15.

- Participiulului ataca cu valoare de adjectiv.

ATACATÓR, -OÁRE adj. l. (Rar, despre ființe) Care atacă, care e agresiv, ofensiv. Armata atacatoare. / (S u b s t a n t i-
v a t) Cel care atacă; atacant, agresor. Atacatorul fu respins.
/ (S p e c.) (La sporturi, jocuri) Persoană desemnată să deschidă
partida ; (la șah) jucătorul, care joacă cu piesele albe.

2. (Rar, despre lucruri) Care servește la atac, cu care
se atacă, de atac. Armă atacatoare. / Care alterează, strică,
distruge, vatămă. Substanță atacatoare.

- Derivat dela ataca cu suf.-(ă)-tor.
=====

ATAGÁN s.n. v. iatagan.
=====

ATĂGÂRȚA vb.I. A acăța, a spânzura (ceva de altceva).HEM.
2035. / Prez.ind. atăgârt și atăgârtez. /

- Derivat dela tăgârța.
=====

ATAMÁN s.m. l. (Invechit) Hatman, căpitan de cazaci. Au
sezut Timuș aicea în Iași, cu asaulii, polcovnicii și atamanii
săi. M.COSTIN, LET.I 296/20.și au și întors pre atamanul Donților
și cu vahmistru. NECULCE, LET.II 452/3.

2. (Regional, Dobrogea și Delta Dunării, la pescarii
ruși și români) Șef al unei echipe de pescari. Ataman se numește
unul din pescari care cunoaște mai bine meseria pescuitului și care
călăuzește fiecare expediție;el priveghează la zvârlitul și scoosul
cârligelor din mare și toată răspunderea e pe dânsul. CONTEMPORANUL,
IV /La pescuitul morunului / fiecare zăvod are un "vâtaș"

sau "ataman". Lucrătorii sânt tocniti cu leafă, iar atamanul la parte din prinsoare. ANTIPA, F.J.270. La un zăvod de Dunăre sunt 6 pescari cu o lotcă și un bucătar. Unul dintre pescari e "Vătaful (la Ruși zis "Atamanul") ; acesta e de obicei un om priceput în pescuitul morunului ; el așează cârligele, le revizuește zilnic și conduce toate lucrările dela zăvod. id.P.345, cf.285,341,343,359,365. Ion îi atamanul nostru. DAVIDOGLU, O.C. 30, cf.61.

/Pl.-mani.7

- Din rus. sau ucr. ataman.
=====

ATAMAN adv. v. taman.
=====

ATANA s.f. (Învechit, cu înțeles neprecizat) Până la atăna potecii (a.1633). BOGDAN, GL.27. /Pl.-tăne (?).17

ATAPCA s.f. = atapoc. /Pl.-tapce.7
=====

ATAPOC s.n. (Regional) Teapă, așchie intrată sub piele. Vezi atapocul în ochiul fratelui tău, iar bârna..., ap.CIHAC, /Pl.-poci. / Și : atapoc s.n.ib.7
=====

- Cuvânt de origine slavă (cf.bulg. cepku rus. stepka, raș.ostepoku CIHAC, II 430).
=====

ATAPUCA s.f. = atapoc. Com.ST.POPESCU (Buzău).
=====

ATAR s.m. (Bot.) v. arțar.
=====

ATARAXIE s.f. 1. (Fil. termen de mare circulație în epoca helenistică) Stare psihică de nepăsare, de liniște cu excluderea oricăror emoții, renunțare la orice sentimente și pasiuni, considerată de filozofia idealistă a claselor exploatatoare drept calea spre fericire, binele suprem și țelul superior al vieții; aceasta ducea la slăbirea luptei de clasă și a vigilenței revoluționare. Cf. apatie, astenie psihică. Am recitit paginile lui Diogen Laerțiu despre Epicur. Ataraxie. "Apatie"... Frica de acțiune a omului lipsit de energie impulsivă. IBRAILEANU, A.9 / Stare psihică specifică anumitor bolnavi mintali, caracterizată printr'un sentiment de superioritate față de ceilalți oameni; atitudine și comportare ascetică și mistică.

2. (Med.) Stare bolnăvicioasă de inactivitate, de pasivitate, de lipsă de reacție a unui organ, a unui sistem sau a unei funcțiuni (biologice sau organice). Ataraxie digestivă, mintală etc.

/Scris și ataraxie. / Pl.-xii.7

- N.din ataraxie ; gr. ===== lipsă de turburare, calm, liniște, sufletească.

ATARDISEALA s.f. (Invechit) Acțiunea sau faptul de-a atârdisi, de-a scumpi, de-a urca prețul unui obiect în licitație (SCOSTINESCU), supra-licitație, supra-ofertă. /Pl.-seli.7

- Derivat dela atârdisi cu suf.-eală.
=====

ATARDISÍ vb.IV. (Cuvânt din epoca fanariotă, invechit)

I n t r a n s. A da sau a oferi la mezat, mai mult decât altul, a urca prețul, a supralicita. Abea ajuns în localul unde se ținea mezatul, o ameteală îl cuprinse, și se puse să atirdisească.

I.NEGRUZZI, I 295. / Prez.ind. atârdisesc. / Și : atirdisi vb.IV. /

- Din n.gr.

idem, de unde și bulg.

atardisam, sârb. arterisati.

ATÂRDISITÔR, -OÁRE s.m. și f. (Invechit) Cel care atârdiseste.

Să se citească condițiile pomenite... cu hotărâre că acestea rămân nestrămutate și că aterdisitorii nu vor putea în urmă cere nici o prefacere. (a.1843), URICARIUL, IX 203.

/ Și : aterdisitor, -oáre adj. /

- Derivat dela atârdisi cu suf.-(i)tor.

ATÁRE adj.,pron. l. A d j. Astfel, așa fel, atât de, așa. Atare = talis. ANON.CAR. Ce ți-au făcut ție acest nărod, cum atare mare păcat ai adus pre însii ? PALIA (1582), ap.GCR.

77/31. Mai bun leac spre a depărta sau a apăra dobitoacele de a nu căpăta păduchi iaste: ca să le hrănim bine. A unge pre atare dobitoc păduchios numai... cu uleiu... nu iaste spre folos. CALENDARIU (1814), 180/21. De ce ni/-i / bună noao atare viață ? TICHINDEAL, F.189/14. Atare lucruri, grase și ardeiate... nu puteau să meargă... cu apă chioară. PAS, L.I 71. Domnul Heineric... nu îngăduia ca slugile săbea. Domnul Gavrilă închidea dintr'un ochi pentru atare faptă. id.ib.99. Ea... izbutea să împace ne-mulțumirea oaspeților de seamă care strâmbau din nas de atare vecinătate. id.ib.104. O atare propunere va fi bine primită de părintele rău. id.ib.120. / (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă)

(Mai ales în limbajul juridic, administrativ etc., precedat de c a)

vatră ? (Lanțul). GOROVEI, C.197. E x p r. p r o v. De cel că-
lare să nu-ți fie milă, când îi atarnă picioarele. ZANNE, P.IV
288. / (Construit în mod pleonastic cu adv. î n j o s). / Bă-
za 7 cea de desubt atârnă în jos de-i acopere pânțelele. CREAN-
GĂ, P.240. / F i g. A fi suspendat de sau la ceva, a năzui
(cu gândul spre ceva). Nu te uita la faptele lumi/i 7, la ce-
atârnă gându'omului ; tu ascultă numai la ce-ți zice cugetarea.
JIPESCU, ap.HEM.2058. / (Despre vreme, neobișnuit) A fi gata,
de ploaie, a fi instabil. Vremea atârnă... Soarele luptă, Norii
țin piept. TOMA, C.V.253.

2. T r a n s. (=f a c t.) (Construit de obicei cu
 prep.: d e , p e , c a , î n) A face pe cineva sau ceva să
 spânzure de ceva, încât să cadă în voie în jos; a agăța, a ani-
 na, a suspenda ceva. Atârnă pe coapsa stângă o sabie încovo-
iată. C.NEGRUZZI, I 23. Sfintia-sa și-a atârnat la piept o cruce
mare de lemn. CREANGĂ, A.138. Își atârnă tolba cu săgețile la
spate. ISPIRESCU, L.74. / Codrule 7 în tine de când intraiu, Nu-
mai o creangă tăiau Armele de-mi atârnau. ALECSANDRI, P.P.263.
Când cineva are vreun mânz frumos, îi atârnă de gât o lingură...
ca să nu se deoache. HEM.2059. Am o fată mare și o atârni de
plete în cuiu (Flosca). id,ib. Am o cutie cu un cârlig și de-
acasă când plec(ați), la ușă afar'o atârni(ați) ? (Lacătul). GO-
ROVEI, C.194. / P r o v. Sita,când e nouă, n'ai unde s'o atârni.
ZANNE, P.V 596. E x p r. A-i atârna (cuiva) belciugu' ășau
cinghelu', sau (rar) iabașaua) de nas = a și-l supune, (ca ur-
sarul pe urs), a stăpâni, a purta (pe cineva) după plac. id.ib.
III 22, cf. V 172,327. A-i atârna (cuiva) lingura (sau linguri-
le) de gât= a nu da cuiva de mâncare. (Se zice celor care întâr-
zie la masă și,p. e x t. celor care vin după vreme, în orice
împrejurare). id.ib.III 594. / (Rar , neobișnuit) A spânzura

(un condamnat la moarte) , a pune'n furci. Cu moarte să se omoa-
re, în furci să-l atârne ! ISPIRESCU, L.121.

3. R e f l. A se acăța, a se prinde (cu mâinile de
ceva). Cineva de spate-i s'atârna și-l trăgea. PANN, ap. TDRG.
/ F i g. S'atârna sufletu-mi de ochii cei plini de lacrimi și
noroc. EMINESCU, P.96. / A se ruga sau a se ținea (de cineva)
cu stăruință, a stărui (de cineva) să fii luat la drum, cu el.
Cocoana Sevastița s'atârna de el, să meargă cu ea. D.TELEOR, ap.
TDRG.

II. (În legătură cu greutatea proprie a ceea ce atârnă)
A se pleca sub greutatea proprie, a fi greu.

1. I n t r a n s. (rar) r e f l. A se apleca spre pământ
sau într'o parte sub o povară sau din lipsă de putere, a nu mai
putea sta drept. Zece copaci alămâi... de multă roadă, atârnau
la pământ. DRAGHICI, R.67/11. După cal, pe Filaret, era să-l
doboare jos... L-a izbit... Încât p'o parte și alta se legăna
amețit : Care în cea după urmă nici pe cal n'a putut sta ; Deci
s-a dat poruncă... Că cel ce s'atârnă, n'are voie d'a se mai lup-
ta. PANN, E.II 87. / T r a n s. (Rar) A trage (pe cineva spre ce-
va), a apăsa (pe cineva) în jos, spre pământ. Puterea mea slăbeș-
te, amortăște cu totul, greutatea mă atârnă. ~~xxxxx~~.MSS. (secol.
XVIII) ap.HEM.2060. Părăsiu lopata din mână oăci mă atârna în
jos, și ieșiiu la fața apei. N.A. BOGDAN, ap.TDRG. / I m p e r s.
(Rar, neobișnuit) Îl atârnă într'o parte = e beat. PANN, P.V.
112/3.

2. I n t r a n s. A trage greu (la cântar) a cântări
mult, a avea greutate mare (în raport cu alta), (f i g.) a
valora, a prețui. Puindu-le în cumpănă, i se păru că atârnă mai
mult vorbele femeii. ISPIRESCU, U.28. M'am cântărit azi : atârn
72 kgr. 8 Fam.,uneori ironic) Trei oca i-atârnă buza. ZANNE,
P.II 28. / T r a n s. (Rar, neobișnuit) A fi mai greu decât... a
întrece în greutate pe... Vezi cum atârnă talgerul din dreapta

pe cel din stânga ? CONV.LIT.VIII 381, ap.TDRG.

3. R e f l. și i n t r a n s. A sta la îndoială, a șovăi, a fi nedecis, a sta în cumpănă, a oscila între două idei. Vodă... a socotit... mai bine să lipsească de domnie... , mai vârtos că... nu-i mai rămăsese mijloc de agonisita banilor, că poate, de era aceasta, tot se mai atârna cevași. ZILOT.CRON. ap.HEM.2060. Și fiind-că se înștiință și Turcul de aceasta, schimbă socoteala păcii cu Rusia și începu a se atârna, nădăjduind că Rusia... îi va mai da cevași. id.ap.HEM.2060. Ca la cumpănă, într'o parte și într'alta atârnă. ZANNE, IX 14. A atârna de azi până mâne = a fi om nehotărît, leneș. ib.II 479. / A nu te grăbi să faci ceva, a sta în inacțiune (parcă te-ar ținea pe loc o greutate), a te mișca greu, a sta mult pe gânduri (înainte de a face ceva), a te da lenii, a te lenevi; a zăbovi, a lăsa lucrul început. COSTINESCU. La scolare, nevestii și fetii n'atârnă, sânt mai ghioi (vicioși) ca flăcăii (i). JIPESCU, ap.HEM.2059.

III. I n t r a n s. l. (Construit cu prep. d e, (învechit) î n , d e l a , l a) A depinde de, a fi dependent de, a fi sub ascultarea cuiva. Nu atârnă de la noi ! TICHINDEAL, F. 285/3. Trebuința cea de bani... În care isprava toată atârna. BELDIMAN, TR.,ap.TDRG. De la asta atârnă soarta ta de față și /cea / viitoare. C.NEGRUZZI, I 230. Împărații... de cari atârna... această țară... BALCESCU, M.V.6. Ce este mai plăcut, decât a nu atârna de nime ! ALECSANDRI, T.572. A atârna de altu' = a nu fi stăpân pe tine. ZANNE, P.II 479. Aceasta atârnă de împrejurări. PONTBRIANT. M'ar interesa intrucâtva. Atârnă și de preț /hainele / SADOVEANU, P.M.163. E x p r . A atârna la (sau de)mâna (voia, mila etc.) altuia = a fi cu to-

tul la dispoziția altuia, a aștepta totul de la altul, a fi la cheremul altuia. Cată'n juru'tău, și nu mai atârna la mâna și la voia altuia. JIPESCU, ap. HEM. 2058. / T r a n s. (= f a c t A face dependent de ceva. / Acestea / înștiințăm, atârând toată hotărîrea la înalta înțelepciune a înălțimei Tale (1814). URI-CARIUL, I 226.

2. A rezulta, a se trage, a proveni (de la ceva sau de undeva). cf. LB. Toată prostia Românilor de acolo atâră, că nu au cărți românești. P. MAIOR, IST. 255/32.

/Prez.ind. atâră./

- Derivat din târn spin, mărăcine.

====

ATÂRNĂRE s.f. Acțiunea sau faptul de a atârna, acăța-re, aninare, spânzurare, suspendare (de ceva sau cineva). / (Învechit) Deprimare, slăbire a puterilor, oboseală a corpului. /Boala vine / cu greutate... și cu o mare atârănare și oste-neală de trup și cu tragere la somn. PISCUPESCU, O. 244/11. / Stare de ezitare, de nehotărîre. / Dependență (de cineva sau ceva). Cf. n e a t â r n a r e. Ai să-ți osândești copilul la o vecinică atârănare: să gadă într'o odaie cu pana în mână, unde a să tânjască ca o floare scoasă din locul ce-i priea. C. NEGRUZZI, I 297. / (Învechit) Naștere, porneală. LB. /Pl.-nări./

- Abstract verbal al lui atârna.

=====

ATÂRNĂT, -A adj. Acățat, aninat, spânzurat, suspendat (de ceva). Ca poamele din pomi stau atârănite. ZANNE, IX 14. Un portret... atârănat în... părete. EMINESCU, N. 37. Din ramură în ramură, când atârănat cu mâinile, când cu picioarele... încleş-

tate, ajunse până în vârf. ISPIRESCU, L.212. / Apăsat, tras (în jos). Ciocoiu în doi peri, giuătate acățat de protipenda prin măritișul unui mătuși a lui c'un boieriu mare, și giuătate atârnat în gios de rudele lui de starea a doua. ALECSANDRI, T.1344. / Dependent, în atârnare, atârnător (de cineva) Care atârnă; plecat, aplecat (spre pământ). Lângă el o mândră salce cu lungi ramuri atârnate. C.NEGRUZZI, II 14. Ca un cățel cu urechile atârnate. I.GOLESCU, ap.ZANNE, IX 14.

/și : atârnat, -ă adj. 7

=====

- Participiul lui atârna cu valoare de adjectiv.

=====

ATARNAT, -A adj. v. atârnat.

=====

ATARNATEI s.m.pl. (Regional) Desene în formă de stâlpi pe ouăle încondeiate. Cf. a t â r n a ț i. În [comuna] 7orbi ... se cunosc peste 200 de chipuri de a încondeia ouăle...., iar fiecare încondeiere își are numele său, ... fiind zeci de modele, toate inspirate de natură : creastă de cocos, ... vârtelnița, atârănței, foaia paltinului, frunza mărăcinelui, legătura ploscii, ... ș.a. RĂDULESCU-CODIN, M.N.79. /Pl.-ței. 7

- Derivat dela atârnat cu suf.-el.

=====

ATARNATI s.m.pl. (Regional) Stâlpi (popi) care sprijină streășina casei; (Mold.): dregi sau diregi (Prahova) stâlpi de pâlmar (DAME, T.95, cf. DR.III 710,1089.

- Derivat dela atârnat prin contaminare cu târnat.Cf. DR.III 710,1089.

ATĂRNĂTOR, -OĂRE adj., s.f. I. A d j. Care atârnă ceva sau atârnă de ceva, care (se) ține de ceva, dependent de, sub ascultarea (cuiva). Ţă se țină 7 o grădină cu pomi roditori, unde fetele vor putea învăța practicește cultura plantelor și a legumelor atârnatoare de economie (a.1836). URICARIUL, VII 194.

II. S u b s t. l. (Regional) Loc unde își atârnă ciobanii hainele și obielele ca să se zvânte; zăvoadă. HEM.2065 cf. a t â r n a I 20.

2. (Rar) Mobilă, suiaz de care se atârnă hainele; cuier. DDRF.

3. (Regional) Loc de culcare al oilor. Mânzările ciobanii nu le mân/ă 7 în strungă, după ce le mulg, ci le dă pe hătasuri până la locul de culcare ce se cheamă atârnatoare și care este departe de stână mai bine de un kilometru. Rămân în atârnatoare, adevă în locul de culcare, ca un ceas. HEM.2065.

/ Locul dinaintea strungii unde se odihnesc oile după muls. CHEST. V/49.

Ţl.--(ad.II) -tori și -toare. / și : (învechit și dial.) atârnatōriu, -oare adj. 7
=====

ATĂRNĂTOR s.f. (Rar) l. (Uneori peior.) A b s t r a c t Atârnatōrie. POLIZU.

2. (C o n c r e t i z a t .) Ceva ce atârnă. Lingura pe care, ca un fel de amuletă, o atârnă țărani de gâtul mînzului..., este... atârnatōrie. HEM.2066.

Ţl.--turi. 7

- Derivat dela atârna cu suf. -ătură.
=====

ATĂȘ s.n. (Franțuzism) încăpere metalică, pe una sau mai multe roți, în general, cu o formă aerodinamică, legată de un vehicul pentru a-i mări capacitatea de transport. Cf. LEX.TEHN. Motocicletă cu ataș. /Pl.-tașe. / Și : atășă s.f. /

- N.din fr. attache.

ATAȘĂ vb.I. (Franțuzism) T r a n s. A alătura (ceva sau pe cineva la sau pe lângă...), a alipi (la sau pe lângă... Fiecărei brigăzi agricole, conducerea colhozului îi atașează... inventarul, vitele de muncă și clădirile gospodărești necesare. FIN.COLH.26. / R e f l. A se lega sufletește (de ceva sau de cineva), a simți iubire (pentru cineva). M'am atașat foarte mult de copilul acesta. /Prez.ind. atașez. /

- N.din fr. attacher.

ATAȘĂ s.f. v. ataș.

ATAȘAMENT s.n. l. Sentiment de vie afecțiune care ne leagă durabil de ceva sau de cineva, alipire sufletească (de ceva sau de cineva). Intelectualii progresiști sunt pătrunși de un viu atașament față de clasa muncitoare și față de Partidul ei.

2. (Tehn.) (În expresia) Carnet (sau caiet) de atașament= registru sau jurnal de șantier, în care se țin în evidență, prin notări zilnice, toate operațiunile efectuate la o lucrare. LEX. TEHN. /Atribuția secției (serviciului) de investiții a unei întreprinderi / întocmește prin organele sale caiete de măsurători de atașament de șantier. LEG.EC.PL.206.

/Pl.-mente. /

- N.din fr. attachement.

ATAȘARE s.f. Acțiunea de a atașa, legătură, alipire.
Atașarea vagonului la tren a durat mult timp. /Pl.-șări./

- Abstract verbal al lui atașa.
 =====

ATAȘAT, -A adj., s.n. 1. A d j. Alipit, alăturat (pe lângă). Pietrele de praștie... au fost adoptate, pentru același sfârșit, în armata romană și lăsate pe seama ostașilor atașați pe lângă legiuni în calitate de "accensi" sau asvârlitori de pietre. ODOBESCU, II 145. Lovinescu nu a găsit energia... de a trece... în rândurile intelectualilor de stânga, atașați muncitorimii. VITNER, CR.54.

2. S u b s t . Funcționar (din cariera diplomatică, consulară sau militară) alipit pe lângă reprezentanța diplomatică a unei țări. Portretele erau ale / generalilor Rasoviceanu și Perticari, foștii lui comandanți înainte ca să fie numit atașat militar în țări străine. DUMITRIU, B.F.92. Ce-am văzut în Sicilia... când era Haniu atașat acolo. id.ib. 121. Atașat de legatie. Atașat comercial. Atașat militar.

/Pl.-șări./

- N. din fr.

ATĂT adv.adj.s.f. I. A d v. și a d j. (Ca determinant hotărâtor al unei valori) (Cu) cutare preț, sumă, valoare. Cel ce este logofăt al treile... face înștiințare... tuturor boierilor celor mari... ca să vie la biserică la atâta ceasuri. GHEORGACHI LOGOFATUL, LET.III 297/11. "Cum dai maslinele?" - "Atâta". DELAVRANCEA, ap.TDRG. / (În repetiții) Mult. A atășea și atășea scriitori credință lepădând... CANTEMIR, ap.HEM.2041. Cetim de Patriarșii cei din legea veache, că au trăit atășea și atășea ani. S.CALIN, ap.HEM.2041.

II. Cu funcțiune corelativă.

1. A d v. și a d v̄. (In corelație cu c â t m a i r a r , c u (p r e) c u m) Același grad, număr, preț, aceeași măsură, cantitate etc. care e arătată de corelativ. Numai câți... au trecut asupra Căminii atâția au hălăduit. NECULCE, LET.II 224/18. ~~xxxxp xxxxxxpxxxoxxxx~~ ~~ââââxcapahaxxatââxaxxniixixx~~
Câți frăgari pe la Arad, Atâtea gânduri mă bat; Câți frăgari pe la Ineu, Atâtea gânduri am eu. JARNIK-BÂRSEANU, D.139. E x p p r o v. Câte capete, atâtea minți. ZANNE, P.II 43. Cât dai, atâta iei. ib.V 242. Nu e dracul atât de negru cum îl fac /oa-
 menii / . ib. VI 560. / (Corelativele întărite de prep.c u sau p r e (învechit, d e) în e x p r.) Cu (sau de pe) cât....
cu (de, pre atât... = la fel, în egală măsură. Cu cât greșești,
cu atâta te pocăiește. VARLAAM, C.3362. De cât mai mult îl munciște, de-atâta mai mult să'ntăria ceilalt/i / creștini.
DOSOFTEIU, V.S. 1571. Pre cât vor jura ei... pre atâta să ție. DOC. (din vremea lui Constantin Brâncoveanu), ap.HEM.2038. / (Construcții în care acordul între cele două corelative nu-i de-săvârșit) Cu cât omul den-(n)afară bolește..., atâta el den lăuntru... se vindecă de păcate. CORESI, ap.HEM.2038. De cât se strică omul... denafară... cu atâta se înociește cel din lon-
 tru. VARLAAM, C.244₂. Nu atâta copilărește, pre cât blăstăma-tește. CANTEMIR, ap.HEM.2038. / (In comparații) Caraiman... pu-
 tea să înghită... atâtea vedre cât și o bute de la Dealul-Mare. ODOBNSCU, III 14. De câte ori îți fi dormit în stroh..., să am eu acum atâția bani în pungă, nu mi-ar mai trebui alta. CREANGĂ, P.255. / (Fiind vorba de o asemănare, în loc de c â t, pot apă-
 rea drept corelative c u m, p r e c u m sau c a) A d v. Așa, asemenea. Să facă jurământ, atât hălătorul, cum (cât) și pârîtul. PRAVILA (1814), 10/2. Astăzi, nu sântem atât de oste-
 niți ca ieri, DRAGHICI, R. 83/21. Atâta-s de supărat, Cumu-i ceriul

înorat, și atâta-s de scârbit, Cumu-i ceriul de cernit. JARNÍK-BĂRSEANU, D.220-221. / A d j. Așa de mult, etc. Nici un animal nu are atâta crieri ca omul. CALENDARIU (1814),103. / Atât(a)...
cât (precât) și (mai ales sau mai cu seamă sau mai vârtos) = și...
și; nu numai..., ci (și). Au rămas... atât moșie, bani, case...
cât și la Iași vii. (a.1792). URICARIUL, XIX 39, cf. MINEIUL (1776),30¹ l. Boieri, atât cei în slujbă, cât și cei din afoară...
BĂLCESCU, M.V.10. Lele, nu mai suspina..., Că-i atâta vina mea, Cât și, lele, vina ta. JARNÍK-BĂRSEANU, D.253. Atât făina cât și aluatul, tot cu împrumutare. ZANNE, P.III 544. / (Adesea întregit prin t o t) La vânătorie..., eu mă pricep cam tot atâta precât se pricepea vestitul ageamiu.... ODOBESCU, III 9. / (Despre o asemănare sau despre o alternativă) Tot atâta = același lucru, tot una de o potrivă, egal; indiferent. Ori cu capul de piatră, ori cu piatra de cap, tot atâta-i. CREANGĂ, P.212. Hai, badeo, o(ori) nu veni, Mie tot atâta mi/-i /, Fără tine pot trăi, Hai badeo, o (ori) gezi acasă Mie tot atâta-mi pasă ! RETEGANUL, TR.153-154. / (Încă mai) pe atât(a) = încă odată (sau aproape) (în)aceeași măsură (în) aceeași sumă, cu același preț etc. Poate Pavel să ciarte pre Ioan și să-i ia toată avearea înapoi și încă să-l facă să mai dea pre atâta. PRAV.MOLD.29¹. Petre... ți-a mâncat nouă sute de lei, Masile ... mai pe-atâția, și alții câți ? CREANGĂ, A.17.

2. (Construit cu un comparativ, indică o grație) Încă.
Noi n'om cruța a zice... Că mintea cu câtu-i tare, cu-atâta mai mult lucrează. KONAKI, P.278. Pe cât îl iubea de mult supușii săi..., cu atâta mai mult se temea de dînsul vecinii săi. GORJAN, H.I 1/15. / (Fără corelativ, învechit) Cu atât mai mult sau mai vârtos = și mai mult, mai ales că. Socotind să scape /de sălbatic /, cu atât mai mult își punea toată vîrtutea... să fugă. DRĂGHICI, R.159/30. Cu

atât mainbine (sau mai rău) = mai convenabil (sau mai desavantajos)
"Eu mă tocmesc pe trei ani odată..." - "Despre mine, cu atât mai
bine, măi Chirică ! și ce mi-i cere pentru trei ani?" CREANGĂ,
 P.151. / (După negație, exprimând o restricție) Nu atât(a)...,
cât (mai ales sau mai cu seamă sau mai vârtos)... = deși întru câtu
și..., totuși, mai ales. Nu atâta din venitul casei, cât din su-
dorile feței mele /s'au făcut acestea. ANTIM, P.XXIV 27,

3. (Corelativ al unei prop.consecutive) în așa măsură,
 așa, astfel... încât (sau învechit cât). Atâta gă nevoia de cu
osârdie,cât... DOSOFTEIU, V.S.II 28₂. Atâta murea, cât nu-i
putea dovedi cu îngropatul. E.KOGĂLNICEANU, LET.III 192/35. Ne-
tinav... atâta-i de fermecătoriu, cât (azi: încât) ne-au luat toa-
te bunătățile noastre. ALEXANDRIA, 2/20. Acesta, atât era iubitor
de lege, încât îl numiră Hudavencher, adevă lucrător-de-dumnezeu,
sau cu totul dat la dumnezeu. E.VĂCĂRESCUL, IST.252. Era atât de
frumoasă, încât văzând-o cineva, trebuia... cel puțin să o priveas-
că ca pe un cap d'operă a naturei. C.NEGRUZZI, I 37. Gloria te puse
l'atâta înălțime, Cât n'aveai tu de-asupra-ți și-alătura pe nime !
 ALECSANDRI, P.III 253. / Așa de tare, în cât... Atâta au rănit pe
unul, încât îndată au căzut jos. DRĂGHICI, R.167/29. / Așa de bine,
 încât... A săgeta și a arunca lancea atâta s'au deprins, încât prea
rar se întâmpla, de nu nimere/a / sămnul. DRĂGHICI, R.152/13. /
 (Uneori, întărit de i n t r u sau l a) La atâta credință și
laudă avea Dimitrasco-vodă la Poartă, cât apoi pașa... tot la Dimi-
trasco-vodă trimitea, de lua vești. NECUZECE, LET.II 335/26. Florile.
Painjinesc într'atâta vederile amăgite, încât... KONAKI, P.284. Pro-
cesuri, intrigile politice, mă cuppineseră într'atât, în cât, ne-
având minută de răgaz, am fugit la țară. C.NEGRUZZI, I 60. / (Urmat
 de p e c â t) Paguba nu era atâta pe cât el o socotea. DRĂGHICI,
 R.116/21. / (în legătură cu prop.consecutive introduse prin c â sau
 d e) Atâta urăciune stătu între amândouă besericile, de nu se pot
vedeare cu dragoste. URECHE, ap.HEM.2039. Îl strânge cu atâta putere,

de era, bietul drac, să-și dea sufletul. CREANGĂ, P.53. Începe ușor
A zice cu dor, Un cântic duios, Atât de frumos, Munții că răsun[ă]
Șoimii se adun[ă]. ALECSANDRI, P.P.66. 9 (Invechit) întărit
 cu prep. d e) De atâta era strasnic, că minca afion dimineța...
 CANTA, LET.III 181/15. / (Intr-un raport temporal) urmat de
 p i n ă) Atâta vreme să ai a mă sluji, până când îi muri. CREAN-
 GA, P.206. E x p r. p r o v. Ulciorul, atâta merge la fântână,
până se sparge. ZANNE, P.IV 158. / (Invechit) Atâta de (adj.)...
ce* verb = de oare-ce atât(a)... N'avea apă să se stâmpere în
zăduvul lucrului, atâta de greu la marmuri ce tăia. DOSOFTEIU,
 V.S.156². (Ironic) Atât de treabă ce este, Numai jujeu îi lipsește.
 ZANNE, P.V 371. / (Cu funcțiune de simplu corelativ întregitor)
Vedem neamul omenesc împletindu-se în... nefolositoare învăluia-
le, atâta cât a îndemna și pre... Solomon să strige... BIBLIA
 (1688) pr.3/23. Se făcu cutremur mare, atâta cât au căzut ciale
înalte lăcașuri. MINEIUL (1776), 162². / (In expresii retrice,
 poetice) Așa de tare, etc. Ah ! E-atât de albă noaptea ! EMINESCU,
 P.252. Atât e de frumos ! COȘBUC, B.15.

III. (Ca determinant al măsurii timpului, numărului,
 gradului etc., legat de sensul frazei întregi)

1. A d v. În așa măsură, așa de mult (sau tare, bine,
 îndelungat, scump etc). Să nu mai slujești atâta, ci să umbli cu
carâta. BARAC, A. 44/5. Și atâta s'au spăriat în loc să se bucure !
 DRAGHICI, R.156/1. Nu mai dondă(n)i atâta din gură ! CREANGĂ, P.59.
 / (In legătură cu prep. î n t r u) Cum am îndrăznit până'ntr'atâta
să vă măhnesc ? DRAGHICI, R.10/6. Rea, doar într'atâta nu-s ! COȘ-
 BUC, B.229. / A d j. (Uneori repetat) Astfel dee..., așa de (mare,
 tare, bun, îndelungat, scump etc.) Deacă văzură adunate atâta oști.
 MOXA, 353 6. De multe ori omul însuși ceale ce vede cu ochii săi
nu poate să le puie pe rând... dar ceale de demult și răsuflăte
de atâtea vreami de ani ! URECHE, ap,HEM.2040, cf. VARLAAM, 67 (cf.
 a t â t a m a r i d e a n i). Pricina atâtui rău și atâtei

pierzări. LET².I 116. Păcat că au pierit atâta viteji ! NECULCE,
LET.II 264/36. Cu-atâtea muștrări crude, spune-mi, faci vre o is-
pravă ? KONAKI, P.281. Și.. -Celelalte, strigă gazda, eșind din răb-
dare, întru auzul atâtor laude. C.NEGRUZZI, I 77. Unde sânt atâte
vieți ? ALECSANDRI, P.II 18. Era buimac de cap și hămesit de foa-
me, de-atâta umblat. CREANGA, P.145. / (In combinație cu i n t r u)
Nu cred că poate fi într'atâta de crud ! C.NEGRUZZI, I 50. Pentru
atâta încredere, nu am cum să-ți mulțumesc... ODOBESCU, III 9. Pădu-
rea, cu mirosul ei înviorător, cu atâtele-i umbre de frunziș, cu a-
tâtele-i lumini.... CARAGIALE, N.S.48./ S u b s t a n t i v a t .
Eu pot tie arăta atâta și atâta carii... mă ascultă. ȚICHINDEAL,
ap.HEM.2041. / De-atâtea ori = așa de adesea. Te ridicam de sub-
suori, De-atâtea ori, de-atâtea ori ! EMINESCU, P.289. / Atâta (a)mar
de... v. a m a r V / Chiar așa. Nu-s atât nefericiți. PANN, E.IV
128/9. Nația română, atât doritoare de viață... BALCESCU, M.V.5.
/ (La scriitorii vechi) Amu și corabiile, atâta fiind, (c â t u- s d e
m a r i N.TESTAMENT 1648, fiind așa m a r / BIBLIA 1600) și de
iziaclian vânt găsite, și se întorc de mitiutia cărmitoare. COD.
VOR.123. D/umned 7 zău nu o au părăsit nice-i fu greață de-atâta
spurcată și necurată... DOSOFTEIU, V.S. 512. fi cea tă cu caterga
în toată viața lor sau într'atâția (în decursul multor) ai. PRAW.
MOLD. 952.

2. (Despre ceva mic, neînsemnat) A d w. și a d j.
 Așa de puțin. Când s'au trezit Mihai-vodă, au fost numai cu giuruin-
ta că (=căci) Constantin-vodă l-au amăgit și au luat domniea țării
muntenești și Grigori-vodă au venit domn aici în Moldova... Iară Gri-
gori-vodă de aici din țară nu s'au lăsat cu atâta, ce... au scris pe
taină la Mihai-vodă, de au stricat logodna cu sora lui Constantin-vodă.
NECULCE, LET.II 427 /29. Cu atâta s'au ales el din călătoria sa !
DRAGHICI, R.10/3. Ei, vezi cum ești ! În prag la noi te-am prins de
mână și-am wrut să te cuprind, și pentru-atâta lucru Ai plâns și n'ai
venit la noi o săptămână. COȘBUC, B.189. Fetele împăratului au mul-
țămît spânului și pentru atâta. CREANGA, P,232. Eu atunci oi îngi-

nunchia și la dînsa m'oiu ruga... Cu-atîta nu m'oiu lăsa, /ci/ Când s'or dezbrăna... MARIAN, V.204, E x p r . Nici atîta = și mai puțin. Se uită... îndreapta, nu vede nimica, se uită în stînga, nici atîta. CREANGĂ, P.238. Atîta(-i) tot (și numai : atîta ! (fam. atîta tot și lada'n pod !) = (ca exclamație de ne-păsare și indiferență), asta e ; cu asta am încheiat ! Vedeți o biată femeie nevinovată... O urmăriți... până ce... o faceți de își calcă datoriile sale de femeie... și apoi... o azvârliți cu despret, zicând : atîta e tot ! C.NEGRUZZI, I 48. "Se vede că nu știi cine sînt eu... ?" - "D-ta ? Ești domnul Răzvrătescu ; atîta tot și lada'n pod !" ALECSANDRI, P.711. Prăvălie cu chirie și marfă pe datorie: Atîta-i tot! ZANNE, P.V 513. Atîta pagubă (în țara Moldovei) ! sau atîta rău = nu-i mare pagubă, nu e vreo nenorocire ! Tot am să-i zbor crierii, și, de-oiu merge'n criminal, atîta pagubă să am ! CONTEMPORANUL, VI II 113. Atîta grijă ! = atîta grijă să am ! puțin îmi pasă ! TDRGc / (Adesea în imprecățiuni) Fă... cum te'ndemnaiu eu, și de ți-o hi rău așa, atîta rău să-mi cază pe casa mea ! JIPESCU, O., ap. HEM. 2039. Mi-e tot atîta = miee tot una. Mestere, nu știu dacă la asta s'au gândit acei pescari... filosofi, dar eu văd că mi-i tot atîta. SADOVEANU, P.M.170. .

3. A d v. (Printr-o legătură mai strînsă cu complexul frazei) Numai acestea, acest singur lucru. Să ia lumea'n cap nebună, Parc'atîta-i mai rămîne ! EMINESCU, P.101. Lui Harap-Alb atîta i-a trebuit: îndată face câțiva pași spre dînsa, o apucă... CREANGĂ, P.271. Atîta mai apucă să zică ~~amoaica~~:"M'ai mîncat friptă!" ISPIRESCU, L.195. Dar, zău, doru-i mare căne, Peste multe dealuri vine, S'asa vine de fierbinte, Să stai în loc, te-ai aprinde ! Dar cu-atîta ai noroc, Că te misti, nu stai în loc. JARNÍK-BĂRSEANU, D.93. / A d j. Numai acest (unul sau singur). Cine poate sta împotriva lui Dănilă Prepeleac ? (că așa îi era porecla, pentru că atîta odor avea și el pe lînga casa , făcut de mîna lui). CREANGĂ, P.39. Dumneata atîta copilă ai ! SADOVEANU, M.111. Eu atîta fată am ! ALE-

XICI, L.P.264. / Pentru cea din urmă oară. S'a prăpădi [fata]
prin cea săcretă de pădure, ori a nimeri chiar la curțile zmeu-
lui, apoi atâta o mai vedem. RETEGANUL, O., ap.TDRG. E x p r .
Atâta-ți trebuie ! sau atâta ți-e leacul ! = va fi vai (și-amar)
de tine ! Și doar te-a împinge păcatul să clintești vre-o piatră
din locul său..., c'apoi atâta ți-i leacul ! CREANGĂ, P.219. Și cu
un alt sens : Atâta i-a trebuit lui... = asta o aștepta (ca să
întrep.îndă ceva împot.iva cuiva); n'a mai putut răbda. TDRG.
(Numai)atât i-a fost (sau îîi)= până aici i-a fost (viața,
sănătatea etc.) , cu asta s-a sfârșit , mai mult n'a putut... De
sigur a înspăimântat-o înfățișarea mea, căci a țipat, dar numai
atât i-a fost, n'a mai avut timp să facă o mișcare: i-am descărcat
cele șase focuri în cap. VLAHUȚĂ, ap.TDRG. Când văzu fiul împăra-
tului că zâna lipsește, atâta-i fu, căzu la grea boală. ISPIRES-
CU, ap. Atâta numai = cu condiția ca... Toate... vi le hără-
zesc iarăși, atâta numai... să-mi dați bisericile. E.VĂCĂRESCUL,
IST.258. Atâta (numai) că... sau atâta doară..., că = numai cât,
doar'că... Cu mare bucurie au intrat în București; numai atâta, că
era Domnul cam slab. AMIRAN, ap.TDRG. Iar moșneagul a rămas li-
nistit din partea babei... Numai atâta că... a rămas pleșuv și
spetit. CREANGĂ, P.294. Atâta..., atâta = cât..., atâta. Atâta
știu, atâta spuiu. TDRG.

4. A d v. (Invechit) Tocmai, de tot, nu știu-ce, al
 (după negațiune) așa de. Târpi toată truda, neavând atâta trup
tare. DOSOFTEIU, V.S. . De s'ar tâmpla și primejdie, n'ar
fi atâta lucru mare. NECULCE, LET.II 356/3. Această fată mai mică
nu erea atâta proastă ~~ax~~ la unele învățături, ci avea prea multe
daruri vrednice de laudă. GORJAN, H.I 13/18. Numai cât..., atâta=
doar'... și (îndată) și... sau și imediat... Numai cât gândește
păcătosul să se scoale... atâta-i tâmpina D/u /m/n /edzău cu
mila sa. VARLAAM, C.191. E x p r. Atâta e de mine = m'am dus pe

copcă, s'a isprăvit cu mine. Ce mai atâta ? = ce (mai) atâta
 vorbă ? Atâta îi e după (ceva)= se prăpădește, moare după (ceva).
 Atâta îi e după vânat, după joc. POLIZU. Și atâta mi-era: să-i
fac cunoștința. D.ROSETTI, ap.TDRG.

5. N u m. o r d. n e h o t ă r î t. Numără atâția
munți și al atâtelea e acel ce-ți spun eu. EL.NICULIȚA-VORONCA,
 ap.CADE.

IV. S u b s t. O anumită sumă. Dobândă să zice un atât,
ce după tocmeală dă datornicul împrumutătorului său. COD.CARAGEA,
 ap.HEM.2044. Tovărășia... să zice, când doi inși sau mai mulți,
tocmindu-se, vor pune toți câte atât, cu care să neguțătoresc
împreună. id.ib.

/Pl.atâți, atâte (atâția, atâtea), (învechit) atitea,
 atitia. / Și: (pop.) atâta, (învechit, rar) atânt (DDE, cf. P.
 MAIOR, IST.262, ȚICHINDEAL, F.60).=7

- Din lat. eccum-tantum : ital. tanto (cotanto), engad.
 taunt, sard. tautu, v.fr. (i)tant, n.fran.tant, v.prov.aitan,tant,
 v.span.(a)tanto, n.span.tanto.portg.tanto. (Tantus înlocuise în
 limba poporului roman pe lat.tot Meyer Lübke, Rom.Gramm.III 53).

ATĂTA adv.,adj. v. atât.
 =====

ATĂTA vb.I. l. T r a n s. A învișora, a reaprinde focul de-
 venit tăciuni, scuturând cenușa și suflând. Veni un lup de în pădu-
re și purta gătejii de băga în foc, iară un vultur bătea cu arepile
și aducea vânt de-l atîta. MOXA, ap.HEM.2093. Au mai atîțat focul,
clădind și alte lemne. DRĂGHICI, R. 75/17. Mai atîțară focul, îi
luară pălăria și i-o aruncară pe foc. ISPIRESCU, L.248.

2. T r a n s. A aprinde, a face focul. Cine au atîțatu

focul, acela să plătească până la destul. PALIA (1582), ap.CCR. 70/1
Poate umezeala să atîțe foc ? DRĂGHICI, R.113/12. Malca asază gă-
tejile; Moș Nichifor scapără și îndată atîță amândoi focul. CREAN-
GĂ, P.130. A mers s'atîțe'n vatră foc. COȘBUC, F.110. Pe acele
vremuri numai amnarul și cremenea puteau atîța blagoslovita de
glăcăraie. MERA, L.B.77. Mai asteaptă, să atîț opaițul. CONTEMPO-
RANUL, III 921. E x p r. A-și atîța (mai obișnuit a-și aprinde)
paie'n cap (LB)=v. a p r i n d e II, I. / R e f l . Din scân-
teia mică, mare pojar a se atîța poate. CANTEMIR, ap.ZANNE, P.I
 280.

3. T r a n s. F i g. (Despre oameni și animale) A întări-
 ta, a excita, a asmuța, a împinge la... Voroava blândă toată porni-
rea îmblânzește, iară cea aprigă și pre cel slab /îl 7 atîță la
mânie... MUSTE, ap. ZANNE, P.II 811. Care lucru... inima lui
Traian.... infierbântând-o, spre izbândire... au atîțat-o. CANTE-
MIR, ap.HEM.2094. Spre mai multă mânie au atîțatu pre împăratul.
MINEIUL (1776), 115 2. Atîțară pre Grigorie-vodă la mare mână¹ asu-
pra casei lui Constantin Postelnicul. ȘINCAI, ap.GCR.II 206/26.
Gabriel Bethlen și alții îl atîțau mereu spre a răzbuna moartea
cardinalului. BALCESCU, M.V.423. A atîța câinii. BARCIANU. / (Des-
pre pasiuni, sentimente, simțiri etc.) A aprinde, a inflăcări, a
încinge, a excita, a înteti. Măhnirea ta o atîță păcatele noastre.
MINEIUL (1776), 162/2. Nădejdea din voi n'o pierdeți mai vartos
s'o atîțați. BELDIMAN, O.112/8. Sarea... este foloșitoare dobi-
toacelor, atîțând pofta de mâncare. I.IONESCU, C.4/1. Cum vântul
atîță focul, Așa vorbax atîță vrajba. I.GOLESCU, ap.HEM.2094.
Urzeau comploturi și atîțau revo(a)lte. C.NEGRUZZI, I 143. Amorul,
plăcerea, sânt pasări ușoare, Ce cântă s'atîță a inimii dor. ALEC-
SANDRI, T.315. Cu vorbele acestea..., mai tare le-a atîțat dorul
de a o vedea. RETEGANUL, P.II 7. / A stârni, a provoca ceva. A-
tunci nu se va putea spune că războiul l-am dorit și l-am atîțat

noi. SADOVEANU, Z.C.279. E x p r. A ațâța focul = a provoca
 tulburare, pornire, neliniște. Petcu : De cât să mori, mai bine
 să ne răzbunăm ! Verdulescu : Nu ațâța focul, Petcule; nu vorbi
 de răzbunare ! ALECSANDRI, T.1276. / (Poetic) A face să se miște
 (ușor), a pune în mișcare. Zefirii cei dulci... să vedea că
 oareșicare sfială a ațâța... prin suflarea lor frunzele. BELDI-
 MAN, N.P.I 53/15. Dacă vre o cugetare C'o umbră de întristare
 Fruntea mea acoperea, Ușoara-i întipărire Ca cercul acel subțire
 Ce-ațâța din întâmplare, Pe_o undă nemiscătoare Un vânt cu lină
 suflare, Trecea, se pierdea de sine. ALEXANDRESCU, M.229. / R e f
 A se aprinde, a se încinge, a se înteti. Și veți pieri din calea
 cea dreaptă, când se va ațâța de grabă mânia lui. BIBLIA (1688)
 ap.GCR.I 283/17. Dentr'aceea s'au ațâțat și alte răutăți. N.COS-
 TIN, ap.HEM.2095. Au început și ciurma a se ațâța în Iași. NECUL-
 CE, LET.II 442/17. Începu a se auzi... de ciună. .; care boală
 au intrat și în iarnă..., iar de primăvară s'au ațâțat foarte tare
 E.KOGALNICEANU, LET.III 192/33. Răsmirița aceasta a doua într'a-
 cestăși chip s'au scornit și s'au ațâțat. DIONISIE, C.ap.HEM.
 2093. Se ațâță războiul între noi și între dînsii. GORJAN, H.I
 112/8. Privind la dânsa i s'atâță mila. PANN, P.B.II 136/24.

4. R e f l . (Ban.) (Despre vite) A se înmulți, a se
 plămădi. NOVACOVICIU, CB.3.

Prez.ind. ațâț. / Si : (învechit) ațâța vb.I. 7

- Din lat. attitiare (înrudit cu titio-onem tăciune).

ATATÂND adv. (Învechit, numai în Palia din 1582). Pe atât.
A șasea dzi iară gătească-se cum de doa ori atâtând să aducă lău-
 /n /tru, de cum într'alte dzile adunase. PALIA (1582), ap.GCR.

62/30. Oltariu încă fă de lemn de setim, de cinci coți în lung atătând și de lat. id.,ap.

ATĂTERE s.f. Acțiunea sau faptul de a atăta, scormonire în jar sau suflare în foc, ca să se aprindă mai tare, facerea sau aprinderea focului. Încă n'a apucat a trece o oră de la atătarea acestor focurele. MARIAN, SE.II 207. / F i g. întărătare, excita-re, întetire (a cuiva sau a unei pasiuni), împingere (la...). Atătarea poftii cei spurcate. BIBLIA (1688), pr.4/4. Atătările pati-milor. MINEIUL (1776), 182¹ 2. Pentru ca să dea o atătare mai vie acestor laude silite, defăimau... petrecerile holteiei. C.NEGRUZZI, I 75. - De ce nu ? - zise Aunlea, ... cu oarecare atătare de re-proș în glas. CĂLINESCU, E.O.I 73. / Spraexcitare. Căipul nalt al cântăretei, palidă de atătare și de obosală. CONTEMPORANUL, IV 83. / Pl.-tări. / Și : (învechit) atătare s.f. /

- Abstract verbal al lui atăta.
=====

ATĂTAT s.n. = atătare. Atătatul focului. / Și : (învechit) atăt s.n. /
=====

- Abstract verbal al lui atăta.
=====

ATĂTAT, -Ă adj. Care a fost sau este atătat, reaprins, aprins să ardă cu flăcări. Foc atătat de copii; flacără atătată de vînt. HEM.2096. / F i g. aprins, excitat, întărătat, împins (la sau spre...). Mare e urgia domnului atătată întru noi. BIBLIA (1688) 284¹. Duhurile erau atătate și inimile îngrijate. C.NEGRUZZI, I, 179. Nervii îi sânt încă atătati. CONTEMPORANUL, II 248. Stănică veni

acasă târziu de tot și cam ațâțat de băutură. CALINESCU, E.O.II 304. / Pus în (ușoară) mișcare. Zefirii cei ațîțați de abia mișcă crengile. BELDIMAN, N.P. I 52/12. /și : (învechit) ațîțat,-ș adj. /

- Participiul lui ațâța cu valoare de adjectiv.
=====

ĂȚĂȚĂTOR,-OARE adj.,s.m.și f. l. A d j. Care ațâță focul. / F i g. Excitant, stimulant; care face poftă de mâncare. Se așezară la cea dintâi masă, în mijlocul norodului, într'un miros ațâțător de friptură. SADOVEANU, SAM. V.907.

2. S u b s t. Persoană care ațâță sau împinge pe cineva la ceva, care caută să producă sau desbinare prin incitare, instigator. Au prins Ștefan-vodă pre Radul-Vodă, carele au fost ațîțători de păgâni asupra creștinilor. URECHE,ap.HEM.2097. Trăsătura caracteristică a momentului actual constă în aceea că lagărul democrației și socialismului - lagărul antiimperialist și democratic, lagărul păcii, în frunte cu U.R.S.S. nu numai că respinge uneltirile provocatorilor de război, dar trece la ofensiva hotărâtă pentru pace între popoare, împotriva ațâțătorilor la un nou război. CHISINEVSCHI, D.C.52. Într'o vreme în care ațâțătorii la războiu sunt demascați și condamnați de popoarele doritoare de pace. CONTEMPORANUL, S.II 1948,nr.112, 16/4. Presa burgheză de astăzi, presa ațâțătorilor la războiu, publicațiile trădătorilor din tabăra socialistilor de dreapta își împotțonează falsele lor idei... cu fraze pretențioase. C.V.1949,nr.6,1.

/Pl.-tori,-toare. / și : (învechit) ațîțător,-oare adj.,s.m.și f. /

- Derivat dela ațâța cu suf.-(ă)tor.
=====

ATĂȚATURA s.f. (Formă învechită și rară) = atățare. Atițe =
excitatio. ANON.CAR. / Pl.-turi. / Și : atățatură s.f. /

- Derivat dela atățta cu suf.-(ă)tură.
=====

ATĂȚELE s.f. pl. (Transilv.) Surcele. ALRM.II / I H.381.

- Derivat dela atățta cu suf.-eă (-ică).
=====

ATĂȚIC adv.,adj. v. atățica.
=====

ATĂȚICA adv.,adj. invar. Foarte mic, foarte puțin, o ni-
mica toată. Marghioliță... dintr'atățica s'o făcut coșcoge fătoi.
ALECSANDRI, T.339. Știi... nu-i trec muerii nici atitica din al
meu. CARAGIALE, T.II 13. / Și : atitica, atățic adv.,adj.invar. /

- Derivat dela atățta cu suf.-ică.
=====

ATĂȚICUȚA adv.,adj.inv. Diminutiv (cu sens hipocoristic)
al lui atățica.

- Derivat dela atățica cu suf.-uț (cu adăogirea adver-
bialului -a).
=====

ATĂȚUCA adv.,adj.inv. = atățica. CADE.
=====

- Derivat dela atăț cu suf.-ucă.
=====

ATĂȚUȚA adv.,adj.= atățica. cf.LB.
=====

- Derivat dela atăț(a) cu suf.-uț (cu ,sau fără adăogirea
adverbialului -a).
=====

ATÁVIC, -A adj. Ereditar, moștenit dela părinți, dela strămoși, transmis prin ereditate. Cine știe ce porniri atavice înă-
busite an după an... au pus stăpânire pe făptura lui (a cățelului
firavă. CAZIMIR, GR.59. Pătrund bivoli în apele Oltului,... eli-
berați de blestemul atavic, fericiți în sfârșit. BOGZA, C.O.295.

- N.din fr. atavique.
=====

ATAVISM s.n. Apariția la urmași a unui anumit semn sau caracter care nu e propriu tipului respectiv dar a existat la strămoșii săi mai îndepărtați. Cf. c a r a c t e r e r e d i -
t a r. Un fond netăgăduit de cinste... /ii/ venea poate din
prin atavism, dela cine știe ce străbun îndepărtat. BRAESCU, M.B.
11. Erau printre ei magistrați, politicieni, dar niciun ofițer.
De serviciul militar căutau printr'un straniu atavism să scape
toți. CALINESCU, E.O.II 80. / (st.Nat.) Gemulele pot rămâne la-
tente ani întregi și însușirile pe care le poartă nu ies la iveală.
De odată însă ele devin active și însușirile corespunzătoare reapar.
Astfel se explică atavismul. SANDU, S.131.

- N.din fr. atavisme. lat .atavus strămoș.
=====

ATÁXIC, -A adj. (Med.) Neregulat (despre bolile prihice) pe-
riodic. / (S u b s t a n t i v a t) Bolnav de ataxie locomotrice.

- N.din fr. ataxique.
=====

ATAXIE s.f. (Med.) Neregularitate a funcțiunilor fiziolo-
gice, cauzată de o rea funcționare a sistemului nervos central.
Miei care sug lapte de la oi anemice capătă ataxie. ENC.VET.535.

✓ N.din fr. ataxie.
=====

ATEIĂ vb.I. 1. (Ban.) T r a n s. și r e f l. A (se) îmbrăca în haine curate, a (se) îmbrăca de sărbătoare. Cf. HEM.142, GR.BAN.191, BUL.LINGV.VI 235. Brâul se poartă la sărbători când e omul aceiat frumos. LIUBA-IANA, M.21. M'am aceiat de bal. Com. COCA. Aceie-ce și ce du. GR.BAN.191.

2. F i g. (Ban.) T r a n s. (În amenințări) Las'că te aceiu eu pre tine ! = Las'că-ți dau eu ție ! Com. COCA.

3. (Mehedinți) R e f l. A se desbrăca. VÂRCOL, M.85, cf. GR.BAN.191., BUL.LINGV.VI 235. Atei-te și te culcă. VÂRCOL. M.85.

Prez.ind. ateiez și atei(u). / Și ? (dial.) aceiă vb.I. /
=====

ATEIĂT, -Ă adj. Care este sau a fost ateiat. Aceiat înseamnă însemnează în schimbat în haine curate sau aceieturi. LIUBA-IANA, ap. HEM.143-144. Și : (dial.) aceiăt, -ă adj. /

- Participiul lui ateiă cu valoare de adjectiv.
=====

ATEIETURI s.f.pl. (Ban.) Haine curate de sărbătoare, . Îmbrăcat cu aceieturi curate. Com. LIUBA. Și : (dial.) aceieturi s.f.pl. /

- Derivat dela ateia cu suf. -ătură (devenit -etură, după palatale).
=====

ATEISM s.n. Necredința în Dumnezeu bazată pe cunoașterea științifică a naturii, negarea existenței lui Dumnezeu.

- N. din fr. athéisme.
=====

ATEÍST,-Ă adj.,s.m.și f. l. A d j. De ateu. Eu fac parte din organizația ateistă. SAHIA, U.R.S.S.185.

2. S u b s t. Om care are o concepție materialistă asupra vieții și nu crede în existența nici unei divinități, partizan al ateismului. Dumitrașco-vodă... s'au așezat în scaun și au ținut și pe pașa o lună,.... jăcuind pe la țară vaci, oi,pâne..., ca un om fără milă și fără frica lui Dumnezeu... Și așa au fost traiul țării într'acea iarnă, cu acel domnu atheista. N.COSTIN, LET.II 13/27. Nu mai slobodă easte limba atheistului spre blăstem, de cât tropurile ritorului spre hulă sau laudă. CANTEMIR, IST.III. Dionis... deschise o carte veche..., un manuscript de zodii. El era un ateist superstițios - și sânt mulți de aceștia. EMINESCU, N.44. "Existența materiei" - afirmă Berkley - "sau a unor lucruri nepercepute, n'a constituit numai reazimul principial al ateistilor și fataliștilor; idolatria cu toate variatele ei forme se bizuie pe acelaș principiu." LENIN, MAT. TMP. 19.

/Pl.-iști,-iste./ Scris și atheist. / și :(învechit)
atheiste s.m.cf. F.N. 7
=====

- N.din fr. La scriitorii mai vechi (subst.) din lat. atheista. Cfr. a t e u.
=====

ATEÍSTIC,-A adj. (Rar) De ateist.

- N.din fr. atheistique.
=====

ATEÍU,-IE adj. v. ateu.
=====

ATELĂ s.f. (Franțuzism) 1. Parte a jugului făcută din metal sau din lemn. ENC.VET.267. Atelele să nu fie prea drepte, căci strântează jugul. ib.

2. (Med.) Dispozitivul unui pansament de imobilizare, confecționat din lemn, carton sau metal, care are rolul de a pune o regiune a corpului în repaos. Atelele confecționate din împletituri de sârmă zincată... se utilizează... la pansamentele de imobilizare. POP.,CHIRURG.706.

/Pl.-tele. 7

- N.din fr. attelle.
=====

ATELĂGIU s.n. atelaj.
=====

ATELĂJ s.n. (Franțuzism) Animalele împreună cu vehiculul la care sunt înhămate sau înjugate; modul de a inhăma sau înjuga ; inhământură, înjugătură. Cf. ENC.AGR. Acel atelagiu, deși rusesc, avea o formă cu totul moldovenească. C.NEGRUZZI, ap.CADE. Cu atelajele cum stăm ? ISTRATI, GR.201. Prin atelaj se înțelege dispozitivul în care se desfășoară munca animală, modul cum se leagă motoarele însuflețite de povara pe care trebuie să o deplaseze sau de masele inerte pe care trebuie să le ridice. ENC.AGR. Alegerea unui atelaj este dictată de mijloacele economice, sistemul de cultură... id.ib. Umblau recrutorii să adune oameni și atelaje de prin sat. V.ROM.1950,nr.12. /Pl.-laje. / Și :(rar) atelăgiu s.n. (-lagii.) 7
=====

-N.din fr. attelage.
=====

ATELIER s.n. Local constând din una sau mai multe încăperi (făcând parte uneori dintr'o uzină sau fabrică) unde mai mulți

muncitori din aceeași specialitate lucrează la confecționarea de produse manufacturate sau industriale ; (Transilv., Ban.) lucrătoare. ^{CF} LEX. DEHN. Forja obisnuită sau de atelier. IOANOVICI, TEHN.

117. Cooperatiia simplă apare la începuturile producției capitaliste în atelierelor de manufactură, care nu se deosebeau încă de simplele atelieri meșteșugărești. ZAHARESCU, E.P.124. Sunt ăia veniți dela București să dreagă podul, ăia dela atelier. DUMITRIU, B.F.79. Direcția atelierelor e de vină, eu nu sânt răspunzător. id.ib.80. Acari, strungari, dulgheri dela atelier, hamali, se adunară în fața ultimului vagon. id.ib.88. Erau mecanici și zilieri care lucrau... în atelierul ridicat... aici în gară. id.ib.108. Aflu că se operau arestări și la noi în atelieri. SADOVEANU, N.F.110. În zilele de duminici și sărbătoare... atelierul era în repaos. PAS, L.I 72. Călea Ferată are să deschidă atelieri în toată țara. id.ib. 150. Închipuiți-vă, spunea I.V.Stalin, un cismar care a avut cândva un atelier minuscul. VITNER, CR.84. Salariații care lucrează... în atelierelor de preparare a fulminantului de mercur și în atelierelor de încărcare a capselor vor primi salariile majorate. LEC.EC.PL. 287. Comsomoliștii atelierului de calibrare dela uzina... "Secera și ciocanul" au ajuns la concluzia că atelierul poate produce mai mult. SCÂNTEIA, 1949, nr.1322, 3. Succesele, dobândite... constituie o puternică dovadă... a nebanuitelor rezerve interne care se găsesc în fiecare secție, atelier sau loc de muncă aparte. SCÂNTEIA, 1951, nr.2178. / Nume propriu. Atelierelor Grivița C.F.R. / Totalitatea uneltelor necesare unei meserii ; utilaj. Are un atelier foarte bogat. / Totalitatea muncitorilor care lucrează într'un atelier. Tot atelierul s'a bucurat de inovație. / Șantier. Atelierelor de reparații navale dela Brăila. / Încăpere special amenajată, în care lucrează un sculptor sau un pictor. / F i g. Centru de producție artistică-literară. Junele ucenic în atelierul lui Apollo nu a aflat încă vor-

be destul de cuprinzătoare. CONTEMPORANUL, S. II, 1950, nr. 179, 7/1.
Cenaclurile literare... sunt ateliere în care viitorii creatori
își fac ucenicia. ib. nr. 185, 4/3. E x p r. Secrete de atelier=
 secrete ale unei fabricații, metode necunoscute (sau puțin cu-
 noscute) de lucru. A nu ieși (fi ieșit) din atelier = a nu ieși
 (fi ieșit) din faza pregătirii, reintrat în circulația bunurilor.
 Glume (sau farse) de atelier = glume, în special ale unui atelier
 artistic. / Pl.-liere. / Și : (pop.) atiler s.n. (-lere) IORDAN
 L.R.A.33_7.

A-TEMPO loc.adv. ămuz.; notație care, - pusă în textul
 unei bucăți muzicale după altă expresie care a întrerupt sau a mo-
 dificat mișcarea inițială, anterioară, - indică executantului să
 revie. În mișcare, în tempo-ul de mai înainte. Cf. CERNE, DM.

-N.din ital. a tempo.
 =====

ATEMPORÁL, -A adj. (În concepția neștiințifică, nedia-
 lectică, metafizică). Care ar fi nelegat de timp, în afara tim-
 pului, pe de-asupra trecerii lui ; nesupus modificărilor, trans-
 formărilor ce se petrec în timp; durabil, veșnic; metaistoric.
 / După M. ~~Scheler~~ Scheler 7... valorile durabile sau atemporale...
 / ar fi / superioare celor care se leagă de o epuizare efemeră...
 RALEA, E.O.165. / (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) Toate aces-
tea trebuiesc văzute într'o înlanțuire firească, în cadrul influen-
tărilor reciproce ale acțiunilor și reacțiunilor firești, care nu
petrec atemporal, ci într'un moment istoric dat. VITNER, CR. 38.
Acest titlu are la bază o concepție antirealistă... Care este exa-
gerat și folosit pentru crearea unor științ. ființe atemporale, uria-

se, mitice. CONTEMPORANUL, S.II, nr, 84, 4, 1950.

- Derivat dela temporal cu suf.-privativ a.
=====

ATENANSA s.f. (Mai adesea la pl.) Acareturi, dependin-
te ale unei gospodării; (la o locuință) încăperi cu destinație
accessorie, care nu sunt camere de locuit. Ușa coridorului ce du-
ce la atenanțe. I.L.CARAGIALE, ap.CADE. Rând pe rând s'a refăcut
aripa de izolare, baia, bucătăria, spălătoria și celelalte atenan-
se. SCÂNTEIA, 1947, nr.734, 3/3. / F i g. Eu eram... /un/ biet
subșef de birou, în atenanțele unui minister. GALACTION, O. 26.
/Pl.-nanțe. / Și : atenanță s.f. .7

-N. din ital. attinenza (attenanza).
=====

ATENEU s.n. (Antic.) Clădire publică unde poezii și re-
torii își citeau lucrările. / (Azi) Clădire cu săli de conferin-
te, concerte, expoziții de artă etc. / Ateneu popular = local în
care se dau reprezentații artistice și se țin conferințe pentru
ridicarea nivelului cultural al maselor. Numărul ateneelor popu-
lare... a atins cifra de 82. SCÂNTEIA, 1949, nr.1320, 2/2. / S p e c.
(Nume propriu) Ateneul R.P.R. E la ateneu ; prima lui conferin-
ță ; sala geme de lume. VLAHUȚĂ, D.109. / Pl.-nee.7

- N. din fr. athénée.
=====

ATENT, -Ă adj. 1. Cu mintea concentrată asupra unui sin-
gur lucru sau eveniment, cu luare a minte, cu băgare de seamă.
Bășutul fusese atent la cele ce li se întâmplase pe drum. SEZ.V
41. / (Cu funcțiune adverbială) F i g. Toamna a tipat cu'n trist

accent Văzul cade neatent. BACOVIA, 0.73. Cilibia o privi mai atent o clipă. DUMITRIU, B.F.129.

2. Care manifestă interes, grijă specială pentru ceva
Dacă cugetele mele din ce în ce mai neatente la înfățișările din
lumea aceasta mă iartă... GALACTION, 0.57. Doamna Vorvoreanu fu-
sese atentă la ultimele vorbe... DUMITRIU, B.F.53. Șezu câteva
clipe ... uitându-se foarte atentă la soba înaltă de teracotă. id.
ib.92. Îl observau cum mânca atent și cuviincios. SADOVEANU, N.F.
15. Eram atent ca să văd tresărirea scânteilor electrice. id. ib.31.
Uncheșul meu s'a răsucit atent spre poartă. id. ib.173. Sublocotenen
tul gândi că-i frumos să fie atent. SABINEA Manifestă atenție (2),
are atenții (2) față de cineva ; prevenitor, binevoitor, plin de
solicitudine, politicos. Cititorul atent se va întreba desigur
prin ce a fost Kogălniceanu un revoluționar. VITNER, CR.86. Jean
era un om de lume, întotdeauna atent cu doamnele. DAVIDOGLU, M.81.

- Din lat. attentus, -a, -um.

=====

ATENTĂ vb.I. I n t r a n s. (Construit adesea cu prep.
 l a) A face o încercare criminală contra cuiva, a pune în primej-
 die pe cineva sau ceva. Imperialiștii americani atentează zi de zi
la independența și suveranitatea tuturor națiunilor lumii. V.LUCA,
C.M.28. Fasciștii au atentat la libertatea multor popoare din
xxx Europa. /Prez.ind. atentez. /

-N.din fr. attenter (lat. attentare).

=====

ATENTĂRE s.f. (Rar) Acțiunea de a atenta. Atentarea la li-

bertatea unui cetățean pașnic și onest e pedepsită de lege. / Pl. tări, 7

- Abstract verbal al lui atenta.
=====

ATENTĂT s.n. Acțiune violentă, criminală, încercare de suprimare a cuiva sau de vătămare a cinstei cuiva; plan de distrugere sau desființare a ceva (doctrină, idei, stări de fapt etc.). Acest atentat = constituția liberală - la atotputernicia boerilor, i-a făcut să nu aibă simpatie pentru dînsa. IBRĂILEANU, SP.CR-35, Calea aleasă de narodnici pentru a lupta împotriva țarismului, aceea a atentatelor izolate... a fost greșită. I.P.C.(b) 18. / Pl. tate. 7

- Abstract verbal al lui atenta.
=====

ATENȚIE s.f. 1. Activitate psihică complexă, voluntară (și conștientă) sau involuntară, care constă din orientarea și concentrarea psihică asupra unui obiect sau a unei activități, selecționate din mediul ambiant, în mod clar și precis ; luare-aminte, băgare-de seamă. Si-a plimbat cu o atenție prefăcută privirea peste rubricile catalogului. KLOPSTOCK, F.136. Se cere pentru toată durata muncii o voință îndreptată asupra scopului - o voință care se manifestă sub forma de atenție. MARX, C.186. Atenție spontană = atenție provocată instantaneu, momentan, de un obiect care iese în evidență. / ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ (Cu funcțiune de interjecție după fr. attention:) Atenție (la...) ! = fii atent (la...) !; ia seama (la...) ! Atenție la mine ! Atenție la tren, la trepte etc. / (Argou) Atenție la cotitură ! = pericol !

2. îndreptare a bunăvoinței, a solitudinii, a interesului, a considerației, către cineva sau ceva. (Mai ales în expresia) A (nu) da atenție cuiva (sau la ceva). Vă mulțimesc că-mi dați at-
tâta atenție. CONTEMPORANUL, VI II 198. Doamna Vorvoreanu nu-i
dădu nici o atenție. DUMITRIU, B.F.141. Trebuie dată o deosebită
atenție fermelor de stat. GHEORGHIU-DEJ, R.P.30. Trebuie acordată a-
tenția cuvenită învățământului de partid. id.ib.38. Ziarul "Scân-
teia Tineretului"... ar trebui să dea mai mare atenție scrisorilor
primite de la tinerii muncitori și țărani. CHISINEVSCHI, CORESP.23.
Uniunea Tineretului Comunist și-a îndreptat ... atenția spre Uni-
versitate. AL.MOGHIOROS, EPIS.13. Adela completează primirea asta
gratiosă cu o altă atenție specială. IBRAILEANU, A.20. / Impor-
tanță. Deși nu dădusem nici o atenție unei scrisori primite cu
câteva zile în urmă... o reluai pentru a o uita din nou. BACOVIA?
 0.245. O atenție deosebită acordă muncitorii și tehnicienii... ri-
dicării de noi cadre calificate. SCÂNTEIA, 1951, nr.2178. / Atitu-
 dine și gest prevenitor. În singurătatea în care trăiesc mi s'ar
cuveni poate un cuvânt, o atenție. SADOVEANU, N.F.139. Cf. a -
 t e n t (2). (Om) plin de atenții (față de cineva). / (C o n c r e -
 t i z a t) Dar, cadou; (p e i o r .) șperț, spagă. IORDAN, STIL.
 355.

Pl.-tenții. / Și: atențiune s.f.(-țiuni). 7
 =====

ATENȚIONĂ vb.I. T r a n s. (Rar, nerecomandabil) A fi atent
 (2) cu cineva; a-i arăta atenție, considerație, solitudine. / (cu
 sens ironic) Discursul a fost foarte atenționat de cenzură. CUV.LIB.
 7.IX.1935, 2/5. Prez.ind. atenționez. 7

ATENȚIÓS, -OÁSA adj. (Rar, nerecomandabil) Prevenitor, plin de atenție față de cineva; atent (2). //Pronunț. -ți-os. /

- Derivat dela atenție cu suf. -os.
=====

ATENȚIV, -Ă adj. (Frantuzism învechit) = atent. Credea că surprinde pe figura aceea... atentivă un reflex de entuziasm.
=====

VLAHUȚĂ, ap.CADE. Ascultători atentivi. CUV.LIB.22.II 36, 7/1.

-N. din fr. attentif.
=====

ATENUĂ vb.I. (Rar cu înțeles propriu) A subția, a face mai ușor, mai slab; (f i g.) a ușura, a slăbi, a scădea, a micșora (gravitatea unui fapt). A doua oară, a mai atenuat puțin criticile pe care le formulase la început. /Prez.ind.atenuiez. /

- N.din lat. attenuare.
=====

ATENUĂNT, -Ă adj. Care atenuază, care micșorează, care scade (vina sau gravitatea unui fapt), ușurător. (Mai ales ca termen juridic în expresia) Circumstanță atenunată = împrejurare care contribuie la micșorarea vinei și la ușurarea pedepsei unui inculpat; (f i g.) fapt care duce la aprecierea indulgentă a unei acțiuni sau a unei stări de lucruri condamnabile. Deși mă vezi întrucâtva rușinat de primele impresii pe care le poți avea călătorind în țara mea, vei întâlni în multe locuri dovezi de circumstanțe atenuante. SADOVEANU, Z.C.29. Vinovatul a inovcat circumstanțe atenuante.

-N.din fr. atténuant.
=====

ATENUĂRE s.f. Acțiunea sau faptul de a atenua ; ușurare, micșorare. Critica și autocritica sunt un sprijin esențial al atenuării greșelilor posibile. / Pl.-nuări. /

- Abstract verbal al lui atenua.
=====

ATENUĂȚ, -Ă adj. Redus, subțiat, micșorat. Baza atenuată. GRECESCU, Fl.52. Foile... atenuate în lung.id.ib.62. / F i g. Slăbit, ușurat, scăzut, micșorat (în gravitate). Musttrarea atenuată nu l-a îndreptat deloc.

- Participiul lui atenua cu valoare de adjectiv.
=====

ATERINĂ s.f. (Iht.) Nume dat la două specii de pești :
a) (Atherina hepsetus) peștișor osos, de mare, având de-alungul corpului său lungăret, de o parte și de alta, câte o dungă caracteristică, argintie strălucitoare ; este întrebuințat ca mâncare și ca nadă. ENG.AGR. b) = conșa. BĂCESCU, P.26. / Pești / mărunți.. ca: amzii, midii, stavride, aterine etc... Toată importanța lor se reduce la sărătură și la a servi de hrană peștilor de pret, mai mari, sau la alimentarea pisciculturilor artificiale. F.R.ATILA, P.393, /Șoris și atherină. / Pl.-rine. /

ATERISĂ vb.I. v. ateriza.
=====

ATERIZĂ vb.I. I n t r a n s. l. (Despre avioane, în opoziție cu a d e c o l a) A se coborî din sbor, planând imediat deasupra solului, și a lua contact cu pământul, rulând până la

punctul de oprire. Cf. LEX. TEHN. Avioanele de vânătoare au fost silite să aterizeze. / F i g. Și'n sat un cocostârc aterizează pe creștetul unui bordeiu... CAZIMIR, P.151. / (Fam.) A descinde, a coborî; a sosi pe neașteptate. Cf. a c ă d e a (I 5 c). / (Argou) A-i ateriza cuiva vreo două focuri = a-i da vreo două palme, a-l pălmui. Cf. BUL. FIL. IV 106. / (La bărbierit) A ateriza (cu briciul) = a poticni briciul în obraz, lăsând semne (țân-turi); a însemna, a face ă țâncuș pe obraz cu briciul. ib.106, 154, Ai aterizat băiete ! ib.106.

2. (Mar.) (Despre nave) A se apropia de, a ajunge la țârm. / A descoperi, a recunoaște (de pe mare) țârmul; a însemna pe hartă (din largul mării) punctul unde nava va putea acosta. CADE. (Sp.) Săritorul aterizează pe piciorul de avânt. SP. POP. 24, N.R.1750, 1950.

√ Prez. ind. aterizez. / Și : aterisă vb. I. Cf. IORDAN, ERA 38, 242, 243. 7

ATERISAJ s.n. v. aterizaj.
=====

ATERIZĂJ s.n. l. (Despre avion) = aterizare.
=====

2. (Nav.) Stabilirea poziției exacte a unei nave pe mare.
LEX. TEHN.

√ Pl. -zaje. / Și : aterisaj s.n. 7
=====

- N. din fr. atterissage.
=====

ATERIZĂRE s.f. Faptul de a ateriza, coborîrea din zbor a avionului, atingerea pământului de către avioane sau nave. / Prin radiogoniometrie 7 fiziciaml... a reușit să traseze drumuri electrice pentru... ghidarea la aterizarea avioanelor pe timp de ceață.

ENC.TEHN.I 199. (Sp.) La metodele de săritură la cari se face aterizări pe piciorul de bătaie, ar fi recomandabil să aterizați și pe brațe în complectare. SP.POP.43, nr.1750,1950. /Pl.-zări. 7

- Abstract verbal al lui ateriza.
=====

ATERIZĂT, -Ă adj. (Despre avioane, nave) Care a atins pământul, se află pe pământ, în contact cu pământul. Avionul aterizat a fost supus unui control tehnic.

- Participiul lui ateriza cu valoare de adjectiv.
=====

ATERIZÓR s.n. Șasiu (cadru metalic) prevăzut cu roate și situat sub avion, astfel ca să-i permită decolarea și aterizarea ; tren de aterizaj . /Pl.-zoare. / Și : aterisór s.n. (-soare).
LEX.TEHN. 7

- N. din fr. atterisseur.
=====

ATERMÁN, -Ă adj. (Fiz.) Prin care nu străbate căldura radiantă. Substanțele care nu lasă să treacă prin ele căldurile luminoase, nicipe cele obscure, se numesc atermane. PONI, F.146.

-N. din fr. (format din grec. privativ și "căldură").

ATÉRMIC, -Ă adj. (Fiz.) - aterman.
=====

-N. din fr. athermique.
=====

ATESTĂ vb.I. T r a n s. A sta martor, a depune mărturie, a certifica, a mărturisi, a confirma, Cf. a d e v e r i (I 2), a r ă t a (I 3,4). Streinii n'au cuvinte îndestule pentru ca să ateste onorabilitatea proprietarului. I. IONESCU, D.316. / Pasărilor numite "grives" / ... sânt foarte mîncăcioase: însuși Orățiu ne-o atestă. ODOBESCU, III 27. / F i g. În vechea capitală, o măreață monăstire... stă, trecutul atestând. ALEXANDRESCU, M.161. Ruine... atestă existența lui de odinioară. MAIORESCU, CR.III 176. Odoarele ecleziastice ale Bistriței stau în ființă spre a atesta antica splendoare a acestei mănăstiri. ODOBESCU, I 335. / Prez.ind. atest și atestez. /

- Din lat. attestari (fr. attester).
=====

ATESTĂLUI vb.IB. (Invechit) = atesta. Drept aceea îndatorit s'au văzut Consistoriumul despre ceale mai sus zise, pentru legitimăția.., întru adevăr a-l atestălui (a.1798). CIPARIU, A.738. / Prez.ind. atestăluiesc. /

- Fermat dăla atesta prin analogie cu trebălui.
=====

ATESTĂLUIȚ s.n. = atestat. Carte de sorocit, de înștiințat... de admonoluit, de mărturisit și de atesteluit. (a.1767). IORGA, S.D.XII 264. / Și: atesteluit s.n. /
=====

- Abstract verbal al lui atestălui.
=== =====

ATESTĂRE s.f. Acțiunea sau faptul de a atesta. Mărturisire (mai ales printr'un act scris), mărturie, dovadă, certificare, adevărire, încredințare. Atestări date prin canoane (sec.XIX.) URICA-

RIUL, X 375. /Pl.-tări. 7

- Abstract verbal al lui atesta.
=====

ATESTAT s.n. Act prin care se atestă ceva, dovadă, ade-
verință, testimoniu, certificat, (s p e c. certificat de studii).
Cf. a t e s t a ț i e. Atestatum. Precum Dimitrie Preda... s'au
cununat cu Elena, fiica Jupânului Stoian Chițu..., drept adev/re 7
În Belgrad 21 Decembrie, 1803. N. Rați, protopop neunit. IORGA, S.D.
XII 149. Atestat, după formulariul de la mine la mână-i lăsat.
(a.1810). IORGA, S.D.XII 201. Toți tinerii... ce vor petrece cursul
public... și vor ave bune atestaturi... URICARIUL, VII 177. Astăzi
râzi de-o pedantă, mâine de-o prețioasă, Zici de una ajunsă în vâr-
stă cuvicoasă, Că atestatul vremii nu va să-l primească. ALEXANDRES-
CU, M.269. Un doctor vestit venise... Avea atestate, Numai în aur
legate, Diplome ce'n Academi' luase. id.M.373. Paraponisitul: "Mi-i
plin sinul de atestaturi...: eaca teșcherele". ALECSANDRI, T.90.
Ai să mergi la școală, la care umblă și el, pentru că acolo se dă
tistat într'un an, apoi te întorci acasă și ești dascăl. SLAVICI,
N.I 160. Mai anevoie se poate căpăta aici atestat fals prevăzut
cu sigiliu comunal, decât la noi. CODRU-DRAGUȘANU, C.71. Și printr'
un atestat strălucit, mă recomandă în toată privința compatrioților
săi. id.ib.196. Sandi luminărarul a căpătat atestat pentru cele
trei clase trecute. KLOPSTOCK, F.225. /Pl.-state și in(invechit)
-staturi. / Și : (invechit) tistăt, atestátum s.n. 7

-N.din germ. Attestat.
=====ATESTAT, -A adj. Dovedit, certificat, adevărit. Termeni a-

testați în documentele vechi.

- Participiul lui atesta cu valoare de adjectiv.
=====

ATESTĂȚIE s.f. (Rar, învechit) Atestat, certificat, adeve-
rință. Omul nostru are bună dreptate, precum atestațiile îl adeve-
rează. (a.1737), IORGA, S.D.XII 37. Am plătit zlot/i / f.20, cari
arată și atestație/a / cărămidarului cât am plătit. (a.1795). ib.
XII, 119. / Pl.-tații. / Și: atestațiune s.f. PONTBRIANT, COSTINESCU.]

- N.din lat. attestatio, -onem.
=====

ATESTAȚIUNE s.f. v. atestație.
=====

ATESTATÓR, -OÁRE adj. (Despre lucruri sau persoane) Care
atestă (ceva) care stă martur sau dovadă (despre existența a ceva)
mărturisitor (de...). Documentele atestătoare au dovedit legăturile
culturale slave-române. / Pl.-tori, -toare. /

- Derivat dela atestat cu suf.-(ă)tor.
=====

ATESTÁTUM s.n. v. atestat.
=====

ATESTELUÍT s.n. v. atestăluit.
=====

ATEU, -TÉE adj.ms.m.și f. (Persoană) care nu recunoaște exis-
tența unei divinități, fără Dumnezeu, liber-cugetător. Cuș era ghe-
nărariul de ateiu, au început a prăda pre supt munte mănăstirile.
MAG.IST.III 368/18. Tu, chip zâmbitor, Trăit-ai anume, ca astfel să

mori ? De e sens într'asta , e'ntors și ateu - Pe palida-ți frunte
nu-i scris Dumnezeu. EMINESCU, P.63. Nu-i ca ea'n orașul tot Mai
frumoasă fată. Ea se'nchină ? Cei atei Sunt bigoți de-odată. COȘ-
BUC, B.60. / Pl. atei, atee / Și (învechit) atéiu, ie adj. 7

-N, din lat. atheus (grec. "fără dumnezeu"
din à privativ și "dumnezeu").

ATHEÍSTĂ s.m. v. ~~ateist~~ ateist.
=====

ATIBÍLD s.n. v. abtibild.
=====

ÁTIC, -Á adj. s.m. 1. A d j. (Antic) Din Atica, propriu
locuitorilor Aticei. Cioara aceasta, de locul său easte attică.
CANTEMIR, IST.119. Dialectul atic. Frumusețe attică. Ordinul atic=
ordin de arhitectură greacă, având părți comune cu ordinul ionic
și cu cel corintian. / F i g. Sare attică = ironie fină, în felul
Athenienilor.

2. S u b s t . (Arhit.) Partea superioară a unui edificiu,
împodobită de obicei cu pilastri, care are de scop a ascunde aco-
perişul. Constantin-cel-Mare / văzu arcul lui Traian stând fără
căpătâiu... Puse îndată de-i ciopli pentru pedestaluri niște goso-
ne figuri de Victorii..., iar pe ambele fețe ale aticului aşternu
lungi dedicațiuni... ODOBESCU, III 73. / Orice zid care trece peste
linia jghiabului se numește atic. C.V.1949, nr.9,26. / Scris și attic

-N. din lat. atticus, -a, -um (gr.).
=====

ÁTICA s.f. 1. Ață (mai)subțire. POLIZU, HEM., TDRG.

2. (Comerc.) (Transilv.) Bumbac răsucit în două, cu care se face
urzeala pânzii (în opoziție cu b u m v b a c u l) care constă
dintr'un singur fir și se întrebuintează la bătătură; când bumbacul
e colorat, se numește arniciu).

3. (Comerc.) Pânză țesută din arniciu, ca bătătură, și ațică (2), urzeală.

4. Pânză ordinară, rezistentă, de culoare gălbuie. / Tarabă / cu ace și cu mosorele, cu nasturi, gulere și șireturi, testemele și furide, cu mănuși de lână și ațică. PAS, L.I 44. Astfel, folosind un amestec de bumbac puf cu 20% deseuri provenite de la capacele cardelor, a obținut fire necesare fabricării de pânză albită, ațică etc. de bună calitate. SCÂNTEIA, 1951, nr. 1959. La magazinele de Stat se pot găsi stoffe, ațică etc.

5. (Cor.) Numele unui joc țărănesc din Prahova, Buzău etc. HEM.2083-2085.

- Derivat de la ațică cu suf. -ică.
=====

ATICESC, -EASCĂ adj. (învechit) = atic. În limba atticească au strigat... CANTEMIR, IST. 110. / Scris și atticesc. /

- Derivat de la atic cu suf. -esc.
=====

ATICISM s.n. 1. Formă particulară dialectului atic.

2. Măsură, eleganță, puritate (în stil), delicatețe de gust proprie scriitorilor atici. Vr'un pedant... Aticismul limbei tale o să-l pună la cântari (u)... EMINESCU, P.225. / Stil care unește eleganța cu puritatea limbei. LM.

/ Pl. -cisme. /

- Din lat. atticismus (gr.) fr. atticisme.
=====

ATIFELNIC s.n. (Formă coruptă pentru) Acid fenic. COMAN, GL.

ATIJÁC s.n. (Regional) Raniță. COMAN, GL. / Pl. -jacuri. /

- Din magh. hátizsak.
=====

ATIMANI s. (Regional, cu înțeles neprecizat) întrebuintat ca termen de ocară) Săriți-ar ochii, atimani, să-ți saie ! COMAN GL.

ATIMAȚUCHIU s.m. (Bot.) v. asmațuchi.
=====

A-TÎMP adv. 1. (Invechit) La timp, tocmai la timp, în momentul potrivit. Și nu va răspunde cela ce-i în strîmtoare până atimpu. DOSOFTEIU, ap. HEM. 2049.

2. (La Moți) Anul viitor, la anul. O fată mare din ținutul Motilor, dacă vorește să știe că se va mărita în cursul anului sau peste unul ori doi ani, merge la cotețul rămătorilor și zice cu glas tare : hui estimp, hui atimp; hui dincolo de atimp. (Nota: a timp = anul viitor ; dincolo de a timp = anul proxim viitor). FRÂN-CU-CANDREA, M. 124.

-Derivat din a(2) și timp.
== =====

ATINĂȚ, -Ă adj. (Transilv.) 1. Aplecat. Trandafir verde-aținat ! Asară te-am așteptat, Tot cu foc și cu lumină, Și cu dor de la inimă. POP., ap. HEM. 2087.

2. Fudul, cu capul sus, sumet. De la sfânt-Văsiu a treia Duminecă, își juca lelea Sohomie nora... Sofica pășea mândră și-aținată, soacră-sa o ținea de după cap /și/ o gugulea. V. R. BUTICES-CU, N. REV, R. I SUPL. II 30.

/și: (dial.) atinat, -ă adj. /

- Din lat. attenatus, -a, -um.
=====

ATINĂȚOR, -OĂRE adj., s.m. și f. Care aține. Aținător la drumuri. /și: (dial.) aținătoriu.

-Derivat dela aține cu suf. -(ă)tor.
=====

ȚINE vb.III. v. ȚINEA.
=====

ȚINEĂ vb.III. l. R e f l. și (neobișnuit) t r a n s. A fi mereu pe urma cuiva (într'o mișcare continuă simultană cu cel urmărit), a se ține după sau pe lângă cineva. Ce ? Când luna se strecoară printre nouri, prin pustii, Tu cu lumea ta de gânduri, după ea, să te ții ? EMINESCU, P.256. Cele din urmă fiare... se înmulțeau și Țineau omului calea în văile apelor nouă. SADOVEANU, V.F.53. Se Țineau la drumuri și-i poșteau pe negustori la ei, spre găzduire unde-i prădau și-i ucideau. PAS, L.I 113. / F i g. A se Ține la ceva = a fi sau a sta cu gândul la ceva, a se ține mereu de ceva. TDRG.

2. R e f l. (uneori = p a s i v). A sta în calea cuiva, a sta la pândă în drumul cuiva pentru a-l prinde sau ataca. Dra- goș s'Ținea, și celzimbru cum venea, Ghioaga'n frunte i-aranca. ALECSANDRI, P.II 94. Lupul începu a alerga... Ursul se Ținea me- reu, până îi veni bine, /și/ se repezi în apă. ISPIRESCU, L.345. Flăcăii miresii, călări pe cai ageri, se Țin să prindă pe nuntașii mirelui. SEVASTOS, N.90. Eu mă Țineam cu căfăielul și nu prea eram mirat de norocul nostru. SADOVEANU, N.F.29. Pescarul ține în mână dreaptă o sită... Când se clatină o țiglă, /pusă anume pentru prin- derea racilor / lin o ridică și cu cealaltă mână s'Ține dedesubt cu sita. ȘEZ.IV 117. Pentru apele mergătoare, vâșșile... is așezate cu gura numai într'o parte, pe când cele din apă stătătoare se Țin una cu gura într'o parte și cealaltă cu gura în altă parte. ȘEZ.IV 116.

3. R e f l. A fi gata , a sta gata pentru a face sau a prinde ceva. Băeții s'Țin să le prindă. VLAHUȚĂ, CL.114. Svârle min- gea sus... și tot el aleargă, de s'Ține cu mâinile și-o prinde. ȘEZ. II 62. / (La imperativ, ca termen de vânătoare) Țin(e)-te ! = fii

gata. Stam cu pușca la ochi, încurcat, bezmetecit, neștiind în ce să dau. "Aține-te, cuconășule", strigă Moș-Toma la urechea mea. Atunci două rățe... trecură ocăind de-asupra capului meu. N.GANE, ap.TDRG. Acu-i, acu, - il adulmec, / pe dușman / - aține-te. TOMA, C.V.217. / E x p r. (Pop.) Aține(a)-te (băete) ! = fii gata ! ține-te bine ! Când auzeam noi de masă, tăbăram pe dînsa, ș'apoi aține-te gură ! CREANGA, A.10. S'a răcit vremea...; vine vremea desfăcutului; bucuria fetelor! De acolo, clăci, de păpușoiu; moșnegi, fete, flăcăi - cu toții la desfăcut; atunci aține-te la povești ! SEVASTOS, N.3. / A avea pretenție la ceva, a dori, a vrea, a aștepta ceva. Stirea vacanții tronului o aflase Turcii înaintea celor ce se ațineau la dînsul (la tron) care nu putură deci să se agite. IORGA, L.I 330.

4. R e f l. (În baladele și povestirile despre haiduci, în e x p r.) A se aține (în calea cuiva) la drum sau la poteci = a păzi calea cuiva pentru atac, a sta la pîndă în calea călătorilor. Zeaua nu mă'ndeasă... Dar ce mă apasă /e /... Că s'a ațin pe-aici Patru-zeci și cinci... De haiduci levinți, Duși de la părinți, De când erau mici, La codru'n potici. ALECSANDRI, P.P.63. / F i g. Iubirile care-s mari Stau la drumuri, ca tâlhari /î /; Iubirile care-s mici Se ațin pe la potici. ib.304.

5. T r a n s. (Complementul e calea, drumul) A închide, a bara, a împiedeca trecerea cuiva, a opri. Crâsmărița cea frumoasă, luând paharul, se închină la toți cu sănătate... și... se roagă să n'o zăbovim... Noi, ațindu-i calea, o pofteam cu stăruință să cinstească de la fiecare. CREANGA, A. 97. Calea mândrei aținuiu, O florică de-i cerșiu. ALECSANDRI, P.P.237. Aș veni și n'am cu cine, Dușmanul calea mi-aține, Și'ntre noi un deal ș'o vale Strică dragostile tale. POP., ap.HEM.2085. Vine-o capră de la munte, și nimeni nu poate să-i ație calea ? (Glontul). GOROVEI, C.178. / (Poet.) Flui. de și svelte, aleargă și urlă /valurile /, S'atție cu grijă intra-

rea în port. ANGHEL, SAM,VI 23.

/Prez.ind. ațin. / și : aține vb.II. /
=====

- Din atținere.
=====

ATÎNĚRE s.f. l. Acțiunea sau faptul de a aține. Atținerea
drumului. HEM.2087.

2. (învechit) Ținere-de-cuvânt. Noi, cineși din partea
sa, cu sfântă aținere făgăduim... N.COSTIN, ap.HEM.2088.

/Pl.-țineri. /

- Abstract verbal al lui aține.
=====